मध्यमकालिन खर्च संरचना

(आ.व.२०८३/८४-२०८५/२०८६)

हिमाली गाउँपालिका

गाउँ पालिकाको कार्यालय

धुलाचौर, बाजुरा सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

.

मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८३/०८४ – २०८४/०८५)

प्रकाशक : हिमाली गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सर्वाधिकारः प्रकाशकमा
प्रकाशित मितिः २०८२
प्राविधिक सहयोगःभुसंसार ईन्जिनियरिङ्ग प्रा.लि.
महालक्ष्मी न.पा.-५ टिकाथली, ललितपुर
सम्पर्कका लागिः **गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय**
हिमाली गाउँपालिका, सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल
फोन नं.
ईमेलः

हिमाली गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

धुलाचौर, बाजुरा सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

प.सं.२०८२/०८३
च.नं.

मन्तब्य

मध्यमकालीन खर्च संरचना गाउँपालिकाको उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालनद्वारा गाउँ पालिकाको आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्न, आयोजनाहरू र कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता अनुसार सम्पन्न गर्दै दिगो आर्थिक विकास गर्न तथा न्यायोचित वितरणको लागि महत्वपूर्ण औजारको रुपमा रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ सहितको कानूनी प्रावधान बमोजिम तीन वटै तहको सरकारले अनिवार्य रुपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। यहि परिबेशमा हिमाली गाउँपालिकाको आ.व. ०८२/०८३ मा दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना ०८३/०८४-०८५/०८६ तर्जुमा गरी प्रकाशन गरेको छ ।
मध्यमकालीन खर्च संरचनाले आवधिक योजनालाई वार्षिक बजेटसँग र बजेटलाई नतिजासँग आवद्ध गर्दै दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मूख विकास प्रक्रियालाई टेवा दिन्छ।स्थानीय आवश्यकताको सम्बोधन गरी विकास योजनालाई उपलब्धिमूलक तुल्याउन प्राथमिकताको क्षेत्रमा लगानी सुनिश्चित गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ।साथै मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपलब्ध स्रोत साधनलाई नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमबीच तालमेल गराई गाउँपालिकाको खर्च प्रणालीमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न यसले सेतुको काम गर्छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा कार्य हिमाली गाउँपालिकाको तय गरेका नीति तथा कार्यक्रमका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हाँसिल गर्नेतर्फ महत्वपूर्ण हुनेछ ।दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल गर्ने दिशामा टेवा पुयाउने गरी तर्जुमा गरिएको यस दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचनाले सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराई दिगो विकासमैत्री विकास प्रक्रियालाई थप सशक्त तुल्याउने विश्वास लिएको छु । बढ्दो विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिमका समस्याहरू सम्बोधनका लागि समेत प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरेको छु ।
अन्त्यमा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यमा संलग्न सम्पूर्ण कर्मचारीहरू र पदाधिकारीहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यस दस्तावेजले गाउँपालिकाको सर्वाङ्गिण विकासको निम्ति निर्देशित हुनेमा म ढुक्क छु ।

(..................)
गाउँपालिका अध्यक्ष

हिमाली गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
धुलाचौर, बाजुरा सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

प.सं.२०८२/०८३
च.नं.

प्राक्कथन

हिमाली गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना (०८३/०८४-०८५/०८६) तर्जुमा गरी प्रकाशनमा ल्याएको छ। अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय सरकारले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनामा आगामी तीन वर्षको समष्टिगत वित्त खाका, वजेट तथा कार्यक्रमको खाका र नतिजा खाका समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित) को व्यवस्था वमोजिम तर्जुमा गरिएको यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्थानीय तहको कानूनी दायित्व निर्वाह गर्नुका साथै प्राथमिकताका क्षेत्रमा बजेट सुनिश्चित गर्न समेत महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउने विश्वास लिएको छु।
विश्व जगतलाई प्रभावित गर्ने गरी जलवायुजन्य विषमता एवम् विपद्का घटना र यसको आवृत्ति तथा सघनता निरन्तर बढ्दै गएको छ । विपद् उत्थानशिलताको प्रवर्द्धन र दिगो विकासको राष्ट्रिय लक्ष्य प्रासिका सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नु एउटा सान्दर्भिक कार्यका रुपमा रहेको छ। दिगो विकास लक्ष्यहरू विश्वका साझा हितका विषय हुनुका साथै स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य, अधिकार तथा जिम्मेवारीसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित विषयहरूका रुपमा रहेका छन्। दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमाले स्थानीय सरकारको विकास प्रयत्नलाई दिगो विकास उन्मुख गराउन सहयोगी हुने अपेक्षा गरेको छु ।
मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमाबाट यस गाउँपालिकाको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र वित्तीय अनुशासनको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरी गाउँ पालिकाको विकास समग्र प्रकृयालाई दिगो विकास लक्ष्य उन्मुख बनाउन सहयोगी पुग्ने विश्वास लिएको छु ।
अन्तमा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमाका लागि सहयोग गर्ने गाउँपालिका कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरु, गाउँ कार्यपालिका कार्यालयका कर्मचारीहरू र सम्बन सबैप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु।

(कुल बहादुर थापा)
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

.

बिषय सूची पृष्ठ

परिच्छेद एक : परिचय 1

१.१ पष्ठ भुमि 1

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उदेश्य 1

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरू......2

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना र दिगो विकास लक्ष्य......2

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया......5

परिच्छेद २: मध्यमकालिन खर्च संरचन 9

२.१ पृष्ठभूमि 9

२.२ अवसर तथा चूनौति......9

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति......10

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका......11

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका 11

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका......13

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट 15

२.८ बिषय क्षेत्रगत बाँडफाँट 17

परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र......20

३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा......20

३.१.१ पृष्ठभूमि......20

३.१.२ समस्या तथा चूनौति......20

३.१.३ सोच......20

३.१.४ उद्देश्य 20

३.१.५ रणनीति 20

३.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......21

३.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 21

३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......21

३.१.९ जोखिम तथा अनुमान......22

३.२ सिंचाई......22

१.२.१ पृष्ठभूमि......22

३.२.२ समस्या तथा चुनौति......22

३.२.३ सोच......22

३.२.४ उद्देश्य 22

३.२.५ रणनीति 23

३.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य...23

३.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 23

३.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन...23

३.२.९ जोखिम तथा अनुमान 24

३.३ पशु विकास...24

३.३.१ पृष्ठभूमि...24

३.३.२ समस्या तथा चुनौति...24

३.३.३ सोच...24

३.३.४ उद्देश्य...24

३.३.५ रणनीति 25

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य..25

३.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 25

३.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन..26

३.३.९ जोखिम तथा अनुमान 26

३.४ उद्योग तया व्यापार...26

३.४.१ पृष्ठभूमि...26

३.४.२ समस्या तथा चूनौति...26

३.४.३ सोच...27

३.४.४ उद्देश्य...27

३.४.५ रणनीति 27

३.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य..27

३.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 27

३.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन..28

३.३.९ जोखिम तथा अनुमान 28

३.५ पर्यटन विकास...28

३.५.१ पृष्ठभूमि...28

३.५.२ समस्या तथा चूनौति...28

३.५.३ सोच...29

३.५.४ उद्देश्य...29

३.५.५ रणनीति 29

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य..29

३.५.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......29
३.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......30
३.५.९ जोखिम तथा अनुमान......30
३.६ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था......30
३.६.१ पृष्ठभूमि......30
३.६.२ समस्या तथा चूनौति......30
३.६.३ सोच......31
३.६.४ उद्देश्य......31
३.६.५ रणनीति......31
३.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......31
३.६.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......32
३.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......32
३.६.९ जोखिम तथा अनुमान......32
३.७ श्रम तथा रोजगारी......32
३.७.१ पृष्ठभूमि......32
३.७.२ समस्या तथा चनौति......32
३.७.३ सोच......33
३.७.४ उद्देश्य......33
३.७.५ रणनीति......33
३.७.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......33
३.७.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......34
३.७.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......34
३.७.९ जोखिम तथा अनुमान......34
३.८ गरिबी निवारण......35
३.८.१ पृष्ठभूमि......35
३.८.२ समस्या तथा चनौति......35
३.८.३ सोच......35
३.८.४ उद्देश्य......35
३.८.५ रणनीति......35
३.८.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......36
३.८.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......36
३.८.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण......36
३.८.९ जोखिम तथा अनुमान......36

परिच्छेद ४ : सामाजिक क्षेत्र 37
४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि....37
४.१.१ पृष्ठभूमि....37
४.१.२ समस्या तथा चूनौति....37
४.१.३ सोच....38
४.१.४ उद्देश्य....38
४.१.५ रणनीति 38
४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....39
४.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....39
४.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन....39
४.१.९ जोखिम तथा अनुगमन....40
४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण....40
४.२.१ पृष्ठभूमि....40
४.२.२ समस्या तथा चूनौति....40
४.२.३ सोच....41
४.२.४ उद्देश्य....41
४.२.५ रणनीति 41
४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....41
४.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....42
४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन....42
४.२.९ जोखिम तथा अनुगमन....42
४.३ खानेपानी तथा सरसरफाई 43
४.३.१ पृष्ठभूमि....43
४.३.२ समस्या तथा चूनौति....43
४.३.३ सोच....43
४.३.४ उद्देश्य....43
४.३.५ रणनीति 43
४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....44
४.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....44
४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन....44
४.३.९ जोखिम तथा अनुगमन....44
४.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग....45
४.४.१ पृष्ठभूमि....45

४.४.२ समस्या तथा चूनौति......45
४.४.३ सोच......45
४.४.४ उद्देश्य......45
४.४.५ रणनीति......45
४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......45
४.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......46
४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......46
४.३.९ जोखिम तथा अनुगमन......46
४.५ युवा तथा खेलकुद......47
४.५.१ पृष्ठभूमि......47
४.५.२ समस्या तथा चुनौति......47
४.५.३ सोच......47
४.५.४ उद्देश्य......47
४.५.५ रणनीति......47
४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......48
४.५.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......48
४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......48
४.५.९ जोखिम तथा अनुमान......49
४.६ सामाजिक सुरक्षा र पञ्जीकरण......49
४.६.१ पृष्ठभूमि......49
४.६.२ समस्या तथा चूनौति......49
४.६.३ सोच......49
४.६.४ उद्देश्य......49
४.६.५ रणनीति......49
४.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......50
४.६.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान......50
४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन......50
४.५.९ जोखिम तथा अनुमान......51
परिच्छेद ५: पूर्वाधार क्षेत्र......51
५.१ आवास, भवन तथा बस्ती विकास......51
५.१.१ पृष्ठभूमि......51
५.१.२ समस्या तथा चूनौति......51
५.१.३ सोच......51

५.१.४ उद्देश्य....51
५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....52
५.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....52
४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन....52
५.१.९ जोखिम तथा अनुमान....53
५.२ सडक, पुल तथा यातायात....53
५.२.१ पृष्ठभूमि....53
५.२.२ समस्या तथा चूनौति....53
५.२.३ सोच....53
५.२.४ उद्देश्य....53
५.२.५ रणनीति....54
५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....54
५.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....54
५.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....54
५.२.९ जोखिम तथा अनुमान....55
५.३ जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा....55
५.३.१ पृष्ठभूमि....55
५.३.२ समस्या तथा चूनौति....55
५.३.३ सोच....55
५.३.४ उद्देश्य....56
५.३.५ रणनीति....56
५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....56
५.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....56
५.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....57
६.३.९ जोखिम तथा अनुमान....57
५.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि....57
५.४.१ पृष्ठभूमि....57
५.४.२ समस्या तथा चूनौती....57
५.४.३ सोच....57
५.४.४ उद्देश्य....57
५.४.५ रणनीति....57
५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....58
५.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....58

५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण 58
५.४.९ जोखिम तथा अनुमान 59
परिच्छेद ६ : वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन 59
६.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता 59
६.१.१ पृष्ठभूमि 59
६.१.२ समस्या तथा चूनौति 59
६.१.३ सोच 59
६.१.४ उद्देश्य 59
६.१.५ रणनीति 59
६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य 60
६.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 60
६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण 60
६.१.९ जोखिम तथा अनुमान 60
६.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन 61
६.२.१ पृष्ठभूमि 61
६.२.२ समस्या तथा चुनौति 61
६.२.३ सोच 61
६.२.४ उद्देश्य 61
६.२.५ रणनीति 61
६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य 61
६.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 62
६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण 62
६.२.९ जोखिम तथा अनुमान 62
६.३ विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन 62
६.३.१ पृष्ठभूमि 62
६.३.२ समस्या तथा चूनौति 63
६.३.३ सोच 63
६.३.४ उद्देश्य 63
६.३.५ रणनीति 63
६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य 63
६.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान 64
६.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण 64
६.३.९ जोखिम तथा अनुमान 64

परिच्छेद ७ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र....65
७.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन....65
७.१.१ पृष्ठभूमि....65
७.१.२ समस्या तया चूनौति....65
७.१.३ सोच....65
७.१.४ उद्देश्य....65
७.१.५ रणनीति....65
७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....65
७.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....66
७.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....66
७.१.९ जोखिम तथा अनुमान....66
७.२ संगठन, मानव संसाधन र क्षमता विकास....67
७.२.१ पृष्ठभूमि....67
७.२.२ समस्या तथा चूनौति....67
७.२.३ सोच....67
७.२.४ उद्देश्य....67
७.२.५ रणनीति....67
७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....67
७.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....68
७.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....68
७.२.९ जोखिम तथा अनुमान....68
७.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन....68
७.३.१ पृष्ठभूमि....68
७.३.२ समस्या तथा चूनौति....69
७.३.३ सोच....69
७.३.४ उद्देश्य....69
७.३.५ रणनीति....69
७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....69
७.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....69
७.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....70
७.३.९ जोखिम तथा अनुमान....70
७.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन....70
७.४.१ पृष्ठभूमि....70

७.४.२ समस्या तथा चूनौति....70
७.४.३ सोच....71
७.४.४ उद्देश्य....71
७.४.५ रणनीति....71
७.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....71
७.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान....72
७.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....72
७.४.९ जोखिम तथा अनुमान....72
अनुसूची १ः मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमासम्बन्धी मार्गदर्शन....73

<u>तालिका सूची</u>

तालिका २.१ ःमध्यमकालीन नतिजा समष्टिगत आर्थिक खाका तथा लक्ष्य....११
तालिका २.२ प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्यहरु....११
तालिका २.३: त्रिवर्षिय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रू हजारमा)....१३
तालिका २.४: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा....१५
तालिका २.५: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण रू. हजारमा)....१५
तालिका २.६: लौंगिक सङ्केतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण(रू. हजारमा)....१६
तालिका २.७: जलवायु सङ्केतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)....१६
तालिका २.८: गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना....१७
तालिका २.९ आगामी आ.व. को बिषय उप-क्षेत्रगत खर्चको बाँडफाँट प्रक्षेपण(रकम रू. हजारमा)....१७
तालिका ३.१.: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....२१
तालिका ३.२ : कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....२१
तालिका ३.३: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....२१
तालिका ३.४: सिंचाई उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....२३
तालिका ३.५ : सिंचाई उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....२३
तालिका ३.६: सिंचाई उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....२३
तालिका ३.१.: पशु विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....२५
तालिका ३.८ : पशु विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....२५
तालिका ३.९: पशुन विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....२६
तालिका ३.१०.: उद्योग तथा व्यपार उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....२७
तालिका ३.११ : उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....२७
तालिका ३.१२: उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....२८
तालिका ३.१३: प्रर्यटन तथा संकृति उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य....२९
तालिका ३.१४ : पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....२९
तालिका ३.१५: पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....३०
तालिका ३.१६ : भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय सेवा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान....३१

तालिका ३.१७ : भूमि व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान........................३२
तालिका ३.१८: भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..............३२
तालिका ३.१९ : श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान..३३
तालिका ३.२० : श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..३४
तालिका ३.२१: श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण......................................३४
तालिका ३.२२ : गरिबी निवारण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान..३६
तालिका ३.२३ : गरिवी निवारण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..३६
तालिका ३.२१: गरिवी निवारण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..३६
तालिका ४.१ : शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य...................................३९
तालिका ४.२ : शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान....................................३९
तालिका ४.३: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..............................३९
तालिका ४.४ : स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य...४१
तालिका ४.५ : स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..४२
तालिका ४.६: स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण......................................४२
तालिका ४.७: खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......................................४४
तालिका ४.८ : खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...४४
तालिका ४.९: खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.................................४४
तालिका ४.१०: महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य.......................४६
तालिका ४.११ : महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..........................४६
तालिका1४.१२: महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.................४६
तालिका ४.१३ : युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य..४८
तालिका ४.१४ : युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..४८
तालिका ४.१५: युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..४८
तालिका ४.१६ : समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य............................५०
तालिका ४.१७ : समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान.................................५०
तालिका ४.१८: समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.........................५०
तालिका ५.१: भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा..५२
तालिका ५.२ : भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..................................५२
तालिका ४.१८: भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण........................५२
तालिका ५.४: सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य......................................५४
तालिका ५.५ : सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...५४
तालिका ५.६: सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..................................५४
तालिका ५.७ : जलस्रोत, विद्युत र स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य...............................५६
तालिका ५.८ : जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान................................५६
तालिका ५.९: जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.......................५७
तालिका ५.१० : सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य...................................५८
तालिका ५.११ : सूचन, संचार र प्रविधि उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान..५८

तालिका ५.१२: सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..५८
तालिका ६.१ :वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य........................६०
तालिका ६.२ :वह, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...............................६०
तालिका ६.३: वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण...................६०
तालिका ६.४: वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य..............................६१
तालिका ६.५ : वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...................................६२
तालिका ६.६: वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण..........................६२
तालिका ६.७ : विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा...६३
तालिका ६.८ : विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...............................६४
तालिका ६.८: विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.....................६४
तालिका ७.१ : नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य.....................................६५
तालिका ७.२ : नीति,कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...६६
तालिका ७.३: नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण...............................६६
तालिका ७.४: संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य.......................६७
तालिका ७.५ : संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...............................६८
तालिका ७.६: संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण...................६८
तालिका ७.७ : राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा...६९
तालिका ७.८ : राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...७०
तालिका ७.९: राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण.....................................७०
तालिका ७.१० : तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा...७१
तालिका ७.११ : तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान...............................७२
तालिका ७.१२: तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण....................७२

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ पष्ठ भुमि

नेपालको संविधान २०७२ को कार्यान्वयन, समद्ध नेपाल सुखी नेपालीको राष्ट्रिय दिर्घकालिन लक्ष्य, पन्ध्रौ योजना र दिगो विकासका लक्ष्य तथा सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारको प्रदेशको आवधीक योजना र यसले लिएका लक्ष्य तथा गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्यहरु हासिल गर्न वित्त व्यवस्थापनको महत्तोपुर्ण भुमिका रहन्छ।वि.सं. २०८७ सम्म मुलुकलाई मध्यम आय भएको मुलुकमा रुपान्तरण गर्ने तथा वि.सं. २१०० सम्म समुन्नतमुलुकको रुपमा स्तरोन्नति गर्न गाउँपालिका स्तरबाट समेत भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ जसको लागि सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी र मितव्ययी ढंगले उपयोग गर्नु आवश्यक छ ।गाउँपालिकाको आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तालमेल मिलाई सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारले लिएको लक्ष्य समेतलाई मध्यनजर गरी गाउँपालिकालाई समन्नुत, आत्मानिर्भर बनाउन तथा प्राप्त श्रोतहरुको न्यायोचित वितरणको व्यवस्था गर्न, खर्चलाई पारदर्शी मितव्ययी ढंगले परिचालन गर्न मध्यमकालिन खर्च संरचनाले आवश्यक सुधार ल्याउँछ।अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च तयार गर्नुपर्नेछ भन्ने 'उल्लेख गरिएको छ । उक्त खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य, प्रस्तावित योजनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ठायिलाई, प्रस्तावित योजना कार्यान्वन हुन सक्ने आर्थिक वर्ष र त्यसपछि का दई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हनु सक्ने प्रतिफल र उपलब्धि , प्रस्तावित योजना लागू गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण, खर्च व्यहोर्ने श्रोत र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रति फल र उपलब्धीको प्रक्षेपण, प्रस्तावित योजनाको मध्यम अवधीको खर्चको रणनीति र त्यसको वार्षिक खर्चसंगको तादात्म्यता, सञ्चालित योजना भए गत आर्थिक वर्षमा छुट्याईएको खर्च अनुसार लक्ष्य हासिल भए नभएको यथार्थ विवरण जस्ता विषय समावेश गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा गाउँपालिकामा आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण गर्ने योजना तर्जुमा सम्बन्धी दीग्दर्शनमा उल्लेखित आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण गर्ने विधी द्वारा आयोजनाहरुको प्राथमिकीकरण गरीएको छ।गाउँपालिकामा उपलब्ध तथ्या ङ्कहरुको प्रयोग गरिएको छ भने प्रमखु रुपमा आवधिक योजनालाई मध्यनजर गरी आ.व. २०७९\०८० देखि लागू हुने गरी खर्च संरचनाको खाका तयार गरिएको छ।जसमा पहिलो वर्षको खर्च र श्रोत अनुमानको बार्षिक बजेटसंग तादात्म्यता रहेको छ र बाकी २ वर्षको अनुमानित प्रक्षेपण गरिएको छ।पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछि त्यसको समिक्षा गरी अनुमानित गरिएको दोस्रो बर्षको बजेटलाई आवश्यक संशोधन गरी तयार गरिन्छ भने नयाँ एक वर्षको खर्च खाका प्रक्षेपण गरी थप गरिन्छ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको उदेश्य

गाउँपालिकाको उपलब्ध स्रोत तथा साधन र आवश्यकताका आधारमा सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनमा विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

क) मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकासमैत्री बनाई नेपालले निर्धारण गरेका लक्ष्य सन् २०३० सम्ममा प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने ।

(ख) संघ तथा प्रदेशका आवधिक विकास योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमबीच तादात्म्यता कायम गरी स्रोत-साधनको विनियोजनलाई उपलब्धिमूलक बनाउन बजेट खाका, नतिजा खाका र वित्तीय खाका तयार गर्नु,
(ग) दिगो विकासलाई टेवा पुर्याउने आयोजनाहरूलाई प्राथमिकीकरणका आधारमा स्रोतको सुनिश्चितता गर्नु,
(घ) स्थानीय सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अबधिको आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्नु
(ङ) सार्वजनिक खर्चलाई प्रभाबकारी एवम् कुशल वनाइ लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्नु ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरू

यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरूलाई देहायबमोजिम प्रस्तुत गरिएको छः

- नेपालको संविधान
- दिगो विकासका लक्ष्यको अवस्था र मार्गचित्र (२०१५-२०३०)
- अन्तर-सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, २१०० तथा स्रोह्रौ राष्ट्रिय योजना
- सुदूरपश्चिम प्रदेशको पहिलो आवधिक विकास योजना (२०७८/७९-२०८२/८३)
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम (आ.व.२०८२/०८३)

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना र दिगो विकास लक्ष्य

दिगो विकास लक्ष्य गरिबीको अन्त्य, समग्र पर्यावरण तथा पृथ्वीको संरक्षण र सबै मानिसको शान्ति एवम् समृद्धि हासिल गर्ने उद्देश्यले संयुक्त राष्ट्र सङ्घको १५ औं साधारण सभाद्वारा विश्वको साझा, दिगो र सुरक्षित भविष्यका लागि ग्रहण गरिएको विश्वव्यापी लक्ष्य हो। सहस्राब्दी विकास लक्ष्य (MDGs) मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको दिगो विकास लक्ष्य (SDGs) मा सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी १७ वटा विश्वव्यापी लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक गन्तव्य र २३२ बटा सूचक निर्धारण गरिएका छन्। यी दिगो विकास लक्ष्यहरू सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य अधिकार तथा दायित्वसँग प्रत्यक्ष, परोक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका छन् । नेपालको दीर्घकालीन सोच समृद्ध नेपाल, सुखी नेपालीसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय लक्ष्यहरू पनि दिगो विकास लक्ष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छन् । यसर्थ पनि सबै तहका सरकारहरूले दिगो विकासको लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। यसका अतिरिक्त, दिगो विकास लक्ष्यलाई देशको आवधिक तथा वार्षिक योजनामा समाहित गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता विश्वका अन्य राष्ट्रहरूका साथै नेपालले पनि व्यक्त गरेको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयन नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताका रुपमा पनि रहेको छ ।

स्थानीय सरकारहरू नागरिकका समस्या सम्बोधनमा प्रत्यक्ष संलग्न हुने तथा नागरिकहरूसँग प्रत्यक्षरुपमा जोडिएका हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा स्थानीय सरकारको भूमिका अझ बढी महत्वपूर्ण रहेको छ। उदाहरणका लागि सबै क्षेत्रबाट सबै किसिमका गरिवीको अन्त्य गर्नु दिगो विकास लक्ष्य-१ हो; यो लक्ष्य हासिल गर्ने सन्दर्भमा गरिबीमा रहेको जनसङ्ख्याको पहिचान गर्न र स्रोत तथा सार्वजनिक वित्तलाई सम्बन्धित गरिब व्यक्ति/समुदायसम्म केन्द्रित गर्न स्थानीय सरकारको भूमिका तुलनात्मक रुपमा बढी प्रभावकारी हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न स्थानीय सरकारहरूको भूमिका अहम् छ। नागरिकहरूसँग प्रत्यक्ष

जोडिनुका अतिरिक्त संवैधानिक अधिकार र जिम्मेवारीका हिसाबले पनि दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा स्थानीय तहहरूको भूमिका महत्वपूर्ण छ। सेवा प्रवाह र स्थानीय पूर्वाधार विकासलगायतका कार्यजिम्मेवारी स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रमा पर्ने भएकोले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न यसको स्थानीयकरण गर्ने महत्वपूर्ण अभिभारा स्थानीय तहमा रहन गएको छ। साथै, सरकारको एकल प्रयासले मात्र पनि दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सम्भव छैन । यसका लागि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, समुदाय, विकास साझेदार लगायत विकासका सरोकारवाला बीचमा साझेदारी हुनु पनि उत्तिकै जरुरी छ ।
दिगो विकास सम्बन्धित राष्ट्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकास र वातावरण संरक्षणको एकीकृत अवधारणा भएकाले सदस्य राष्ट्रले दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकीकरण वा स्थानीयकरण गर्नु आवश्यक छ । अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सहमती भएका विकासका मुद्दामा सरकारको जिम्मेवारी पूरा गर्ने यो एउटा मुख्य माध्यम समेत हो । नेपालले चौधौं योजनादेखि नै दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकीकरण गरिरहेको छ। जसअनुसार आय वृद्धि, गुणस्तरीय मानवीय पूँजी निर्माण र आर्थिक जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्ममा अति कम विकसित देशबाट विकासशील देशमा स्तरोन्नति गर्ने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्दै उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा स्तरोन्नति हुने गरी दीर्घकालीन लक्ष्य लिइएको छ । सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा दिगो विकास लक्ष्यहरूलाई साङ्केतीकरण गरी सम्बन्धित योजनाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा पुर्याउने योगदानको आंकलन गरी समग्र विकास उपलब्धीलाई दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तीतर्फ उन्मुख गराउने प्रयास हुँदै आएको छ। दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। यसका अलावा, दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनलाई अझ प्रबलीकरण गर्न दिगो विकास लक्ष्य अनुकूलको स्थानीय आवधिक योजना तर्जुमा, दिगो विकास लक्ष्य अनुरुपको मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा, दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि चालु तथा पुँजीगत खर्चको व्यवस्थापन, दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि समन्वय, सहकार्य तथा साझेदारीको आवश्यकता रहेको छ ।

सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीतर्फ उन्मुख हुने गरी लगानी नगरेसम्म दिगो विकासको अपेक्षित उपलब्धी हासिल नहुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा सार्वजनिक वित्तको अहम् भूमिका रहेको छ । यसर्थ, स्थानीय तहहरूले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान गर्न सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष्यका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रमा लगानी गर्नु आवश्यक हुन गएको छ। लगानी विना दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त हुन नसक्ने र सामाजिक, आर्थिक, भौतिक विकास र वातावरण संरक्षणमा लगानीको मुख्य स्रोत सार्वजनिक वित्त भएकाले स्थानीय तह लगायत प्रदेश र सङ्घस्तरमा समेत दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा सार्वजनिक वित्तको मुख्य भूमिका रहेको छ। दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक रुपमा नेपाललाई औसत रु. २०२४.८ अर्ब आवश्यक पर्ने र यसको ५४.८ प्रतिशत सार्वजनिक क्षेत्र, ३६.५ प्रतिशत निजी क्षेत्र, ४.४ प्रतिशत घरपरिवार र ४.३ प्रतिशत सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट योगदान हुने प्रक्षेपण गरिएको छ । यस आँकडाबाट पनि दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा सार्वजनिक क्षेत्र तथा सार्वजनिक वित्तको भूमिका अहम् रहेको देखिन्छ ।

सबैजसो दिगो विकास लक्ष्यहरू स्थानीय सरकारका कानुनी कार्यजिम्मेवारीभित्र र जनअपेक्षालाई सम्बोधन गर्ने किसिमका रहेका छन्। दिगो विकास लक्ष्य-१ (शून्य गरिबी), लक्ष्य-२ (भोकमरीको अन्त्य), लक्ष्य-८ (मर्यादित काम तथा आर्थिक वृद्धि) र लक्ष्य-१० (असमानताको न्यूनीकरण) सँग जोडिएका छन् । संविधानले स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय वजारको व्यवस्थापन, कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, सहकारी जस्ता स्थानीय आर्थिक विकासको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको दर्ता तथा नियमन सम्बन्धी र स्थानीय संघ संस्था दर्ता, नियमन र परिचालनको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ। यसर्थ, स्थानीय सरकारका उक्त जिम्मेवारीहरू दिगो विकास लक्ष्य १. लक्ष्य २, लक्ष्य ८ र लक्ष्य १० सँग सम्बन्धित छन् ।
स्थानीय सरकारको अर्को महत्त्वपूर्ण कार्यक्षेत्र सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्र चारवटा प्रमुख क्षेत्र पर्दछन् । यसमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता जस्ता पक्षहरू रहेका छन् । सामाजिक विकाससंग दिगो विकास लक्ष्यका चारवटा लक्ष्य, लक्ष्य-३ (स्वस्थ जीवन), लक्ष्य-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष्य- ५ (लैगिक समानता) र लक्ष्य-६ (स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ) का लागि आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ ।

स्थानीय तहको अर्को कार्यक्षेत्र पूर्वाधार विकासतर्फ दिगो विकास लक्ष्य-९ (उद्योग, नवीनता एवम् पूर्वाधार), लक्ष्य ११ (दिगो शहर तथा समुदाय) र लक्ष्य ७ (धान्न सक्ने र सफा ऊर्जा) पर्दछन्। वातावरणीय दिगोपनाको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्य-१२ दिगो उत्पादन तथा उपभोग तथा उत्पादनप्रति जवाफदेहिता), लक्ष्य-१३ जलवायुसम्बन्धी कार्य), र लक्ष्य-१५ (जमिनमाथिको जीवन) जोडिएका छन् । यसरी, दिगो विकास लक्ष्य र स्थानीय सरकारका कार्यक्षेत्रमा ठूलो हदसम्म समानता रहेको छ। स्थानीय सरकारले आफ्नो प्राथमिकताका आयोजना तथा कार्यक्रममा स्रोतको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने कानुनी अनिवार्यता हुनु र स्थानीय सरकारका प्राथमिकताका क्षेत्रहरू दिगो विकास लक्ष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित हुने भएकाले दिगो विकास लक्ष्य र मध्यमकालीन खर्च संरचनाबीच पनि प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेको छ ।

उपर्युक्त पृष्ठभूमिमा हिमाली गाउँपालिकाको यस मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई पनि दिगो विकास लक्ष्यमैत्री बनाउने प्रयास गरिएको छ। यसका लागि दिगो विकासका लक्ष्य तथा सूचकहरू र यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको लक्ष्य तथा सूचकहरूबीच अधिकतम सामञ्जस्यता/एकरुपमा कायम गर्ने प्रयास छ । यसमा प्रस्तुत आर्थिक खाका तथा नतिजा खाकामा प्रस्तुत सबै सूचकहरूले प्रत्यक्ष वा परोक्ष रुपमा दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूलाई कुनै न कुनै रुपमा योगदान गर्दछन् । दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बजेटको बाँडफाँटको अवस्था अध्ययन गरी योजना अवधिमा कुन-कुन दिगो विकास लक्ष्यमा के कति बजेट प्राप्त हुन सक्छ भनी पूर्वानुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तुत विषय उप- क्षेत्रगत सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रत्यक्ष वा परोक्षरुपमा दिगो विकास लक्ष्यलाई नै योगदान पुर्‍याउने खालका रहेका छन् । समस्या तथा चुनौतिहरूको विश्लेषण गर्ने क्रममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नमा रहेका समस्या चुनौतीहरूलाई पनि आवश्यकताअनुसार विश्लेषण गरिएको छ। दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान पुर्याउने आयोजना तथा कार्यक्रमहरू र दिगो विकास लक्ष्यसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित क्षेत्रलाई प्राथमिकीकरण गरी लगानीको सुनिश्चितता गर्ने कार्यलाई पनि यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका क्रममा विशेष ध्यान

दिइएको छ । समग्रमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई अधिकतम रुपमा दिगो विकास लक्ष्यमैत्री बनाउने प्रयास गरिएको छ ।

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित), स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्यको साङ्केतीकरण श्रोत पुस्तिका, २०७९ र स्थानीय तहको दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी श्रोत पुस्तिका, २०७९ लाई आधारमानी यो दिगो विकास लक्ष्यमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ । यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको विधि तथा प्रकृयालाई निम्न बमोजिमका उप- शिर्षकहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ :

चरण १ : तयारी चरण

प्रक्रिया १: प्राविधिक टोली गठन, अभिमूखीकरण र परिचालन

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको प्रारम्भमा प्राविधिक सहयोग टोली गठन गरी अभिमूखीकरण एवं परिचालन गरियो । तोकिएका गाउँपालिका एवम् गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीमा सहयोग एवम् सहजीकरणलाई सार्थक र प्रभावकारी तुल्याउने उद्देश्यले छलफल कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा, तयारी प्रक्रिया ढाँचा एवं औजारहरूको सम्बन्धमा प्राविधिक सहयोग टोलीका सदस्यहरूबीच समान धारणा निर्माण गरिएको थियो। कार्यशालाको सहजीकरण सम्बन्धित विषयका विषय विज्ञहरूद्धारा गरिएको थियो। सो छलफल कार्यक्रममा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि गर्नुपर्ने कार्य, समय सीमा, भूमिका एवं जिम्मेवारी सम्बन्धमा प्राविधिक सहयोग टोलीका सदस्यहरू माझ छलफल गरी समान बुझाई कायम गरिएको थियो ।

प्रक्रिया २: नीतिगत, कानूनी दस्तावेज एवं उपयोगी सन्दर्भ सामग्री संकलन तथा समीक्षा

सन्दर्भ सामग्रीको समीक्षाका लागि सङ्घीय, प्रदेश एवम् स्थानीय तहका योजना सहित उपयोगी नीति, कानून, दिग्दर्शन र कार्यविधि लगायतका अन्य सान्दर्भिक दस्तावेज संकलन एवं अध्ययन गरियो । सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा व्यवस्था गरिएका महत्वपूर्ण तथा सान्दर्भिक व्यवस्था पहिचान गरियो। मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा अध्ययन एवं समीक्षा गरिएका प्रमुख सन्दर्भ सामग्रीहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

(क) अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४,
(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४,
(ग) आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदाइत्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७,
(घ) अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण कार्यविधि र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको वित्तीय हस्तान्तरण,
(ङ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार एवं सम्बन्धित स्थानीय सरकारको वित्तीय ऐनहरू,
(च) नेपाल सरकारको क्षेत्रगत नीति, कानून, मार्गदर्शन र मापदण्ड,
(छ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित),
(ज) स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते किताब, २०७७,

(झ) नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच २१००, स्रोह्रौ राष्ट्रिय योजना, प्रदेश तथा सम्बन्धित स्थानीय सरकारका आवधिक विकास योजनाहरू,

(ञ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका सान्दर्भिक नीति, कानून तथा प्रतिवेदन,

(ठ) सुदूरपश्चिम प्रदेशको पहिलो आवधिक विकास योजना (२०७८/७९-२०८२/८३),

(ड। नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम (आ.व.२०८२/८३),

(थ) गाउँपालिकाको आ.व. २०७५/०७६-२०८२/८३ का बाषिक बजेट तथा कार्यक्रमहरू

प्रक्रिया ३: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तयारी

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा साझा बुझाई कायम गर्ने उद्देश्यले प्रारम्भिक छलफल आयोजना गरियो। हिमाली गाउँपालिका कार्यपालिकाको आयोजनामा सम्पन्न उक्त छलफलमा स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीसम्बन्धी दिग्दर्शनमा उल्लेखित विधि, औजार एवं कार्ययोजना सम्वन्धमा प्रस्तुति र छलफल गरी समान बुझाई कायम गरिएको थियो।यस छलफलमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कार्यपालिका सदस्य र विभिन्न शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो।

चरण २: लेखाजोखा चरण

प्रक्रिया ४: अभिमूखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा, ढाँचा, प्रक्रिया, औजार र संस्थागत व्यवस्थाको सम्बन्धमा समान बुझाइ कायम गर्न छलफलात्मक कार्यक्रम आयोजना गरियो । प्राविधिक सहयोग टोलीको सहजीकरणमा सम्पन्न सो कार्यशालामा स्थानीय सरकारका प्रतिनिधि, कर्मचारी एवं अन्य सरोकारबालाको सहभागिता रहेको थियो। कार्यशालामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको अवधारणा, दिग्दर्शन, विधि, औजार, संस्थागत व्यवस्था र कार्यसूचीलाई प्रस्तुति गरी यस सम्बन्धमा स्पष्टता तथा बुभाईमा एकरूपता कायम गरियो। सो कार्यशालाबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल गठन र कार्य योजनाको स्वीकृति गरी जिम्मेबारी र भूमिका समेत स्पष्ट गरियो ।

प्रक्रिया ५: विषयगत समिति तया शाखासँग परामर्श

आवधिक विकास योजना, विषयगत रणनीतिक योजना र बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको उपलब्धि समीक्षाका लागि विषयगत समिति/एकाइसँग परामर्श तथा छलफल गरियो । यस परामर्शवाट प्रमुख उपलब्धि, चालु आयोजना, सालबसाली कार्यक्रम तथा आयोजना, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान विवरण तयार गरियो । सो छलफलबाट विषय क्षेत्रगत योजनाको सूची तयार र हरेक आयोजनाको सम्बन्धित उप-क्षेत्रगत रूपमा श्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो ।

प्रक्रिया ६: श्रोत तथा खर्चको अनुमान र त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त श्रोत, अन्तर-सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणवाट प्राप्त श्रोत लगायतका विभिन्न स्रोतवाट उपलव्ध हुने रकमलाई विगत आर्थिक वर्षहरूको श्रोतको उपलब्धता एवं भावि सम्भाव्यताका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको श्रोतको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । विगत आर्थिक बर्षहरूको खर्चको प्रवृत्ति सहित चालु तथा बहुवर्षीय आयोजना र प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको

कार्यान्वयनमा आवश्यक पर्ने श्रोतलाई मध्यनजर गरी खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । श्रोत तथा खर्च प्रक्षेपणका आधारमा तीन वर्षको बजेट सीमा निर्धारण गरियो। यसरी निर्धारण तयार वजेट सीमालाई सबै विषय शाखा/एकाइमा विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि उपलव्ध गराइयो ।

चरण ३ : तयारी चरण

प्रक्रिया ७ क्षेत्रगत योजना तर्जुमा

विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गरियो। प्राविधिक सहयोग टोलीका परामर्शदाताबाट विषयगत शाखा/एकाईका कर्मचारी तथा विषयगत समितिका पदाधिकारीहरूको सहभागितामका छलफल गरियो। छलफलबाट सबै उप-क्षेत्रका आगामी तीन वर्ष सञ्चालन गरिने आयोजना र कार्यक्रमको पहिचान, प्राथमिकता निर्धारण, लागत अनुमान एकिन र आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि स्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो। कार्यशालाबाट विषयगत रूपमा प्राथमिकताक्रम, दिगो विकास लक्ष्य, लैङ्गिक तथा जलवायु सङ्केतका आधारमा कार्यक्रम तथा आयोजना तथा उप-क्षेत्रको साङ्केतीकरण समेत गरियो ।

प्रक्रिया ८ः विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेज तयारी

विषयगत शाखा/एकाइलाई प्राविधिक सहयोग टोलीका परामर्शदाताको सहयोग तथा सहजीकरण गरी बजेट सीमा तथा मार्गदर्शनका आधारमा उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी गरियो। विषय क्षेत्रगत योजना तर्जुमा कार्यशालाको निष्कर्षको आधारमा उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई तयार गरियो। विषयगत शाखा/एकाईको अग्रसरता तथा प्राविधिक सहयोग टोलीको सहयोगमा उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचनाको मस्यौदा तयार गरियो। यसरी तयार भएको विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचनाको दस्तावेजलाई विषयगत समितिमा थप छलफल तथा प्रमाणीकरणका लागि पेश गरियो ।

प्रक्रिया ९: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

विषय क्षेत्रगत रूपमा तयार भएको मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी निर्धारित ढाँचामा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो। मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिसंग परामर्श गरी प्राविधिक सहयोग टोलीका परामर्शदाताको सहयोगमा मध्यमकालीन खर्च सरचनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेजमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ (परिमार्जित) को व्यवस्थाबमोजिम समष्टिगत मध्यमकालीन वित्तीय खाका, मध्यमकालीन नतिजा खाका र मध्यमकालीन बजेट खाकाको साथै विषयगत क्षेत्रको स्थिति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान र कार्यक्रम/आयोजनाको सारंस समावेश गरी तयार
गरिएको छ ।

चरण ४: सुझाव संकलन तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी चरण

प्रक्रिया १० : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेज प्रस्तुति तथा सुझाव संकलन

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई सरोकारवालाहरू माझ प्रस्तुत गरी सुझाव संकलन गरियो । यस प्रयोजनका लागि बैठकको समेत आयोजना गरी सरोकारवालाबाट सुझाव तथा पृष्ठपोषण हासिल गरियो। उक्त बैठकमा गाउँपालिका कार्यपालिका तथा विषयगत समितिका पदाधिकारीहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत शाखाका प्रमुख र स्थानीय विकासका सरोकारवालाहरूको सहभागिता रहेको थियो । मस्यौदा दस्ताबेजलाई प्रस्तुत गरी कार्यक्रम तथा आयोजना, प्राथमिकता, स्रोत बाँडफाँट, स्रोत विनियोजन तथा साङ्केतीकरण समेत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेजमा सुझाब तथा पृष्ठपोषण प्राप्त गरियो ।

प्रक्रिया ११ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयारी र स्वीकृति

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा दस्तावेजमा प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई यथोचित सम्बोधन गरी अन्तिम दस्तावेज तयार गरियो । यस क्रममा आवश्यक सूचनालाई शाखाहरूसँगको समन्वयमा अद्यावधिक गरिएको थियो ।

उपरोक्त चरण र प्रक्रियाअनुसार तयार गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम दस्तावेजलाई जानकारीको लागि बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी आवश्यक छलफल र स्वीकृक्ति पश्चात अनुमोदनका निमित्त गाउँपालिका सभामा पेश गरी स्वीकृत भएको छ ।

परिच्छेद २: मध्यमकालिन खर्च संरचन

२.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण औजारका रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले वित्तीय अनुशासन प्रभाबकारी गराउन महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्राथमिकता प्रा
स क्षेत्रमा साधन र स्रोतको विनियोजनको सुनिश्चिता गर्दछ। नेपालमा दशौं राष्ट्रिय योजनादेखि नै केन्द्रीय तहमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनको अभ्यास थालनी गरिएको हो। वर्तमान सङ्घीय संरचनाको अभ्यास सुरु भए पश्चात अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ लगायतका सङ्घीय कानूनले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीलाई अनिवार्य गरेको छ। तीन वटै तहको सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा बजेट वर्षको खर्च अनुमानसहित आगामी दुई आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण समेटिएको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । जस अनुसार चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाका लागि आवश्यक पर्ने रकम समेत खुलाउनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले तय गरेको दीर्घकालिन सोच र योजनाअनुसार प्राथमिकताका क्षेत्रमा साधन स्रोतको विनियोजन सहित वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना आवश्यक रहेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्य, चालु सोह्रौ राष्ट्रिय योजना, सुदूपश्चिम प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक विकास योजना र **हिमाली गाउँपालिकाले तय गरेको दिर्घकालिन योजनाका नीति** तथा कार्यक्रमलाई यस दस्तावेज तयारीका क्रममा आत्मसात गरिएको छ। जसले दिगो विकासका उपलब्धि हासिल गर्ने दिशामा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले गाउँपालिकालाई मार्गदर्शन गर्नेछ । आर्थिक वर्षका (२०८३/८४-२०८५/८६) का लागि तुर्जमा गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपरोक्त योजनाहरूको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच, प्रतिवद्धता, विगत आर्थिक वर्षका वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र दिगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्रलाई मुख्य आधारका रूपमा लिइएको छ।यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले गाउँ विकासमा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरू र प्राथमिकता र विकास कार्यक्रमलाई समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

२.२ अवसर तथा चूनौति

हिमाली गाउँपालिकामा उखु, मसुरो, चैते धान, तोरी लगायतका नगदे बाली र कृषि तथा पशुपालनमा व्यावसायिकताको अभिवृद्धिका कारण स्थानीय अर्थतन्त्र विकासमा अब्बल सावित सम्भाव्यताको क्षेत्र हो । यस क्षेत्रको प्राकृतिक, भौगोलिक, पर्यावरणीय, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधताको उपयोगबाट अवसरहरू सिर्जना भएका छन्।भारत सँग सीमा जोडिएको साथै भारत जोड्ने व्यापारिक प्रवेशद्वार जोडने सडक, हुलाकी राजमार्ग तथा गाउँपालिकाको आन्तरिक सडक सञ्जालले यातायात सहजता एवम् आर्थिक अवसरहरूमा वृद्धि गरेको छ। महाकाली नदिबाट नहरले जोडिएकोले सिंचाई सुबिधा विस्तारका लागि अवसर सिर्जना गरेको छ।

नेपालको संविधान प्रदत्त अधिकार अनुरुप स्थानीय सरकार सञ्चालनका लागि आवश्यक नीगिगत एवं कानूनी आधारशिला तय भई कार्यान्वयनमा रहनु साथै समन्वय, सहकार्य तथा सह-अस्तित्वका आधारमा तीनै तहमा निर्वाचित सरकारहरू क्रियाशिल हुनु महत्वपूर्ण अवसरका रूपमा रहेको छ । स्थानीय सरकारहरूबीच दिगो विकास, उत्थानशीलता, समृद्धि र सुशासनका क्षेत्रमा प्रगति हासिल गर्ने दिशामा प्रतिस्पर्धी भावनाको विकास

हुनुलाई अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ। हिमाली गाउँपालिकामा कृषि, पर्यटन तथा भौतिक पूर्वाधारको विकासमा अन्तर-सरकार चासो र सहकार्यमा वृद्धि हुँदै गएको छ।

विद्यमान विकासको प्रवृत्ति अनुरूप दिगो विकास लक्ष्य, स्रोहौं राष्ट्रिय योजना, प्रादेशिक योजना र स्थानीय विकास योजनाको उद्देश्य हासिल गर्नु प्रमुख चुनौतिका रूपमा रहेको छ। उत्पादन, रोजगारी र आयमा समन्यायिक वृद्धि, नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार, गरिबी न्यूनीकरण गरी मर्यादित जीवनयापनको वातावरण सिर्जना गर्नु प्रमुख चूनौतिहरू हुन्। यसका साथै विश्वव्यापी आर्थिक विश्वव्यापी रूपमा देखा परेको उच्चस्तरको मूल्य वृद्धि र वातावरणीय ह्रास तथा जलवायु परिवर्तनको कारण सिर्जित विपद्को बढ्दो जोखिम लक्ष्य प्राप्तिका अवरोधका रूपमा देखिएका छन्।

जटिल भौगोलिक बनोट, जटिल भू बनोटका कारण बढ्दो विकास लागत, बढ्दो प्रशासनीक एवं चालु खर्च एवं जनताको बढ्दो माग एवं आवश्यकताका साथै जलवायुजन्य परिवर्तन र यसले सिर्जना गरेको आर्थिक तथा सामाजिक प्रभावले विकासको प्रतिफल हासिल गर्न कठिनाइ उत्पन्न गरेको छ। व्यवस्थित शहरी विकास, सुविधायुक्त र सुरक्षित बसोबास, स्वच्छ खानेपानी तथा उर्जाको उपलब्धता, सरसफाई सुविधा र सूचना प्रविधि, कृषि तथा वनजन्य उद्यमको विविधीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धिका साथै उत्पादनशील रोजगारीमा अभिवृद्धि र जनसाङख्यक लाभको उपयोगमा आशातित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । सीप विकास, प्राकृतिक श्रोतहरूको दिगो परिचालन, सुदृढ बजारीकरण प्रणाली, स्वानीय उत्पादनको मूल्य श्रृखंलामा आवद्धता, युवा स्वरोजगारीका अवसरको सिर्जना र दिगो पूर्वाधार निर्माणको कमी रहेको छ । स्थानीय सरकारमा उपलब्ध सार्वजनिक खर्चको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र प्रभाबकारी वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु चुनौतिपूर्ण रहेको छ । वित्तीय सङ्घीयतको मर्म अनुरूप स्थानीय तहको जिम्मेवारी पुरा गर्न साधन स्रोतको अनुमान, प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानी, मानव संसाधन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिका कार्य यथोचित रूपमा अगाडी बढेको छैन ।

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीमा गाउँपालिकाको दीर्घकालिन सोच, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमलाई प्रमुख आधारको रूपमा लिइएको छ। गाउँ विकासको सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीति देहाय बमोजिमका उप-शिर्षकहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ :

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

नेपाल सरकारले लिएको 'समृद्ध नेपालः सुखी नेपाली" र सुदूरपश्चिम सरकारले लिएको **"आत्मनिर्भरता उन्मुक, समृद्ध सुदूपश्चिम" दीर्घकालीन सोचसँग तादात्म्यता हुने गरी तयार गरिएको हिमाली गाउँपालिकाको दीर्घकालीन** सोच देहायअनुसार रहेको छ :

" स्वास्थ्य,शिक्षा,कृषि,जडीबुटी, पर्यटन र पुर्वाधार, औद्योगीकरण सुशासन सम्बृद्धि हिमालीको आधार"

"समृद्धता "ले आय र वितरणको असमानतामा कमी, मानव विकास सूचकाङ्कमा वृद्धि, अवसरको अधिकतमको उपयोग गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र बचतमा वृद्धि, लगानीका अवसरहरू विस्तार गरी रोजगारीमा अभिवृद्धि भई जनताको जीवनस्तरमा सुधारलाई समाविष्ट गरेको छ ।

२.३.२ गाउँ विकास लक्ष्य

गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरण, संस्थागत सेवा प्रवाह, वित्तीय व्यवस्थापन र सुशासनमा अभिवृद्धि गरी गाउँबासीको जीवन स्तरमा सुधार आएको हुने ।

२.३.३ गाउँ विकासको उदेश्य

१. व्यवसायिक कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु ,

२. वातावरण मैत्री पूर्वाधार विकासको माध्यमद्धारा पर्यटन र आर्थिक सामाजिक विकासको आधारशिला तयार गर्नु,

३. गाउँवासीलाई गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यको पहुँच सुनिश्चित गर्नु,

४. शासकीय सुशासनको अभिवृद्धि गर्नु,

५. दक्ष मानव स्रोतको विकास, विस्तारित रोजगारी, लैङ्गिक समानताद्धारा उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्नु ।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

तालिका २.१ :मध्यमकालीन नतिजा समष्टिगत आर्थिक खाका तथा लक्ष्य

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०८२/०८३ को अवस्था	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१.	बार्षिक उत्पादन	रू लाखमा	८००००००	८५०००००	९०००००००	९८०००००
१.१	कृषि क्षेत्र	रू लाखमा	६००००००	५८०००००	६००००००	६५०००००
१.२	गैर कृषि क्षेत्र (उद्योग र सेवा)	रू लाखमा	२००००००	२७०००००	३००००००	३३०००००
२.	उद्योग, व्यापार, व्यवसाय	संख्या	२००	२१०	२२०	२५०
३.	औपचारीक क्षेत्र रोजगारी सृजना	कार्यदिन	३५०	३८०	४१०	४५०
४.	कृषि उपज बेचबिखन गर्ने परिवार		१०००	९००	९५०	१०००

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

तालिका २.२ प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्यहरु

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०८२/०८३ को अवस्था	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
क	आर्थिक विकास					
१.	खाद्यान्न बाली उत्पादन	क्वीन्टल	२४६१	२४६१	२६५०	३०००
२.	व्यसायिक पशुपालन	संख्या	५६०	५६०	५८०	६००
४..	व्यवसायिक कृषि फर्म	संख्या	३५	३५	३८	४५
५.	रोजगारी श्रृजना	संख्या	४०	४३	५०	५८
६.	उद्योग स्थापना	संख्या	१२	१३	१५	१८
७.	पर्यटन गन्तव्यहरूको निर्माण	संख्या	०	१	१	२
ख	सामाजिक विकास					
१.	आधारभुत तहको(१-५) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	१३४७	११५६	१२००	१२५०
२.	आधारभुत तहको (६-८) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	६६०	६१५	६५०	६७०
३.	माध्यमिक तहको(९-१०) कुल	जना	३२६	३३३	३५०	३७०

	भर्ना विद्यार्थि संख्या					
४.	माध्यमिक तहको (११-१२) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	१५९	१७०	१८०	२००
५.	आधारभुत तहका विद्यालयहरु	वटा	२२	२२	२१	२१
६.	माध्यमिक तहका विद्यालयहरु	वटा	८	८	८	८
७.	क्याम्पस संख्या	वटा			०	१
८.	बालविकास केन्द्रहरु	वटा	२२	२२	२२	२३
९.	मातृमृत्यू संख्या		०	०	०	०
१०.	पाँच बर्ष मुनिका बालमृत्यू संख्या		४	३	२	०
११.	स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता विकास र व्यवस्थापन	संक्या	५१	५१	५१	५१
१२.	सफा खानेपानी प्राप्त गर्नेको प्रतिशत	प्रतिशत	१०	१२	१४	२०
१३.	पुर्ण सरसफाईयुक्त वडा	संख्या	०	१	४	७
१४.	लैंगिक मैत्री बजेट प्रतिशत	प्रतिशत	२०	२३	२५	२७
१५.	लक्षित वर्गको कार्यक्रम प्रतिशत	संख्या	२५	२७	२७	२८
ग	पूर्वाधार विकास					
१.	नयाँ सडक (कि.मी.)	कि.मि.	१५	१७	२७	३५
२	सडकको स्तरोउन्नती(कि.मी.)	कि.मि.	१०	१५	१८	२२
३	झोलोङ्गेपुल निर्माण	संख्या	२	०	२	२
४	पक्कि पुल निर्माण	संख्या			१	१
५	सिंचाई(क्षेत्रफल)	विघा	२	२.५	२.८	३
६	वडा कार्यालयको भवन निर्माण	संख्या	२	४	६	७
७	अस्पताल निर्माण	संख्या	१	१	२	२
८	स्वास्थ्यचौकी भवन निर्माण	संख्या	३	४	४	६
९	जनता आवाश अन्तर्गत निजि घर निर्माण	संख्या	२१०	२१०	२३०	२४०
१०	विद्यालय भवन निर्माण	संख्या	२	७	१०	१३
११	ईन्टरनेटको पँहुच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत	७०	८०	९०	९५
घ.	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापम					
१.	पोखरी निर्माण	संख्या		१	२	३
२.	नदि कटान रोकथाम	संख्या		१		
३.	विपद व्यवस्थापन कोष रकम	हजारमा	३०००	३२००	३५००	३८००
४.	विपद व्यवस्थापन उपकरण तथा पुर्वाधार निर्माण	संख्या	०	०	१	१
ङ.	सुशान तथा संस्थागत विकास					
१	जनशक्तिको परिपुर्ति	संख्या	९९	१०२	१०३	१०५
२	ऐन, कानूनहरूको तर्जुमा	संख्या	७०	७०	८०	९०
३	आन्तरिक आम्दानी	हजार	४०००	४५००	५०००	६०
४	बेरुजु फर्छयौट	प्रतिशत	१०	१२	१५	२०

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा दिगो विकास लक्ष्यको मार्गचित्र सहित आवधिक विकास योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता सहित वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, पूर्वानुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई महत्व दिइएको छ। यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले दिगो विकास लक्ष्यको आन्तरिकीकरणमा सघाउ पुर्याउँदै वित्तीय सङ्घीयताको कार्यान्वयन, स्थानीय आर्थिक स्थायित्व र रोजगारी, तीव्र सामाजिक तथा आर्थिक विकास र सन्तुलित विकासका लागि विकास आयोजना र कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई जोड दिएको छ। गाउँ गौरवका आयोजना, चालु तथा विस्तृत अध्ययन भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना र कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित (Earmark) हुने गरी बजेट सीमा र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ। क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र आगामी कार्यान्वयन योजनाको आधारमा खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा स्रोतको आवश्यकता एवम् उपलब्धतालाई विशेष ध्यान दिइएको छ। मध्यमकालीन स्रोत पूर्वानुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति, वर्तमानको वस्तुगत अवस्था र आगामी वर्षहरूमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, स्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरूलाई ध्यान दिइएको छ। त्रिवर्षीय खर्चको अनुमान र स्रोतको बाँडफाँट सहितको विषयगत शाखा, उपशाखा, एकाईलाई प्रदान गरिएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन **अनुसूची २** मा प्रस्तुत छ ।

तालिका २.३: त्रिवर्षिय बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण (रकम रू हजारमा)

क्र. सं.	बजेटका स्रोतहरू	आ.व.२०८१/८२ को यथार्थ	आ.व. २०८२/८३ को संशोधित अनुमान	आय अनुमान तथा प्रक्षेपण			३ आ.व.को जम्मा
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	
क.	आय अनुमान						
१	आन्तरिक आय	५०,०४,८१६।	४७,५०,०००।	७०,३०,०००।	७५,००,०००।	८०,००,०००।	२,२५,३०,०००।
२	राजस्व बाँडफाँड बाट प्राप्त आय						
	नेपाल सरकार	६,१३,९५,०००।	८,७४,००,००००	९,९२,९२,०००।	१०,५०,००,०००।	१२,००,००,०००।	३२,४२,९२,००
	प्रदेश सरकार	३८,२६०।	३०,३४,०००।	३१,४०,०००।	४५,००,०००।	५०,००,०००।	१,२६,४०,००,००००
३	रोयल्टी बाँडफाँट बाट प्राप्त राजस्व						
	वन रोयल्टी	०	०	५,००,०००।	८,००,०००।	१०,००,०००।	१२,००,०००।
	खानी तथा	०	०	०	१,००,०००।	२,००,०००।	३,००,०००।

	खनिज रोयल्टी						
	पर्वतारोहण रोयल्टी	०	०				
	विद्युत् रोयल्टी	०	०				
	पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत	०	०				
	नेपाल सरकार वित्तीय हस्तान्तरण						
४	वित्तीय समानीकरण अनुदान	६,९२,८५,०००।	७,७०,००,०००।	९,५०,००,०००।	१२,००,००,०००।	१५,००,००,०००।	३६,५०,००,०००।
	सशर्त अनुदान	१०,४३,४३,५००।	१३,२४,७०,०००।	१२,८०,००,०००।	१३,५०,००,०००	१५,००,००,०००।	४१,३०,००,०००।
	समपुरक अनुदान	६७,१७,५३४।	५०,००,०००।	१,१९,००,०००।	२,००,००,०००।	२,५०,००,०००।	२,६०,००,०००।
	विशेष अनुदान	५९,१८,७९०।	१,२०,००,०००।	१,५७,००,०००।	२,००,००,०००।	२,५०,००,०००।	६,१७,००,०००।
	प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण						
५	वित्तीय समानीकरण अनुदान	५८,७१,०००।	६३,५९,०००।	७५,३३,०००।	८५,५०,०००।	९०,००,०००।	२,५०,८३,०००।
	सशर्त अनुदान	५७,५०,०००।	१,५३,५०,०००।	१,५३,५०,०००।	२,००,००,०००।	२,५०,००,०००।	६,०३,००,०००।
	समपुरक अनुदान	४४,२६,४५३।	१,२६,७६,०००।	१,८२,००,०००।	२,००,००,०००।	२,२०,००,०००।	२,५०,००,०००।
	विशेष अनुदान	५०,००,०००।	६५,००,०००।	५५,००,०००।	८०,००,०००।	१,००,००,०००।	२,०५,००,०००।
६	समाजिक सुरक्षा	**४,९२,७८,४४०।**	**५,१४,२४,०२७।**	५,१४,३७,०००।	५,२०,००,०००।	५,०५,००,०००।	**५,१०,००,०००।**
७	अन्तर स्थानीय	(	(	(	५,००,०००।	५,००,०००।	**१०,००,०००।**

	तह साझेदारी						
८	जनसहभागिता	(	(	२०छ	२०छ	२०छ	२०छ
८	ऋण	(	(	(	(	(	(
१०	मौज्दात रकम	(	(	(	(	(	(
ख.	**जम्मा खर्च**						
१	चालु खर्च	२७,४८,०४,१८९।	३८,२६,५०,०००।	३९,२३,२४,०००।	४०,००,००,०००।	४२,००,००,०००।	१,२१,२३,२४,०००।
२	पूँजीगत खर्च	१६,४८,०४,१८९।	२३,६६,१२,०००।	२३,८२,८०,०००।	२४,००,००,०००	२५,००,००,०००।	७०,८२,८०,०००।
३	वित्तीय व्यवस्था (सावा भुक्तानी र शेयर लगानी)	(	(	(			
	बचत -±_ न्यून -—_						

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन बर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहायबमोजिम रहेको छ ।

क. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँड

कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकताक्रमबमोजिम तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.४ मा प्रास्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.४: प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक बर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रू. हजारमा)

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	२०८३/०८४ को खर्च अनुमान		२०८४/०८५ को खर्च प्रक्षेपण		२०८५/०८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	१५०	३५,००,००,०००	८०	३८,००,००,०००	८१	४२,००,००,०००	८५
प्राथमिकता दोस्रो(P2)	११०	४,००,००,०००	२०	४,००,००,०००	१९	३,००,००,०००	१५
जम्मा							

ख. दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास लक्ष्यबमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको व्यय अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.५: दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण रू. हजारमा)

सङ्केत	प्राथमिकताक्रम	आयोजना/	२०८३/०८४ को	२०८४/०८५ को खर्च	२०८५/०८६ को खर्च

नं.		कार्यक्रम संख्या	खर्च अनुमान		प्रक्षेपण		प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबी अन्त्य							
२	शून्य भोकमरी							
३	स्वस्थ जीवन							
४	गुणस्तरीय शिक्षा							
५	लैङ्गिक समानता							
६	स्वच्छ पानी तथा सरसफाई							
७	आधुनिक उर्जामा पँहुच							
८	समावेशी आर्थिक बृद्धि तथा मर्यादित काम							
९	उद्योग, नविन खोज र पूर्वाधार							
१०	असमानता न्यूनिकरण							
११	दिगो उपभोग तथा उत्पादन							
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन							
१३	उलवायु परिवर्तन							
१४	सामुद्रिक स्रोतको उपयोग							
१५	भू-सतह स्रोतको उपयोग							
१६	शान्ति, न्याय र सबल संस्था							
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी							
	जम्मा							

ग. लैङ्गिक सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

लैंङ्गिक सङ्केतबमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत छ ।

***तालिका* २.६: लौंगिक सङ्केतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण(रू. हजारमा)**

लैङ्गिक संकेत	आयोजना/कार्यक्रम संख्या	२०८३/०८४ को खर्च अनुमान		२०८४/०८५ को खर्च प्रक्षेपण		२०८५/०८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट							
सहयोगी							
तटस्थ							
जम्मा							

घ. जलवायु सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

जलवायु सङ्केतबमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत छ ।

तालिका २.७: जलवायु सङ्केतका आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैङ्गिक संकेत	आयोजना/कार्यक्रम संख्या	२०८३/०८४ को खर्च अनुमान		२०८४/०८५ को खर्च प्रक्षेपण		२०८५/०८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक							
सान्दर्भिक							
तटस्थ							

जम्मा							

ङ. पालिका गौरवका आयोजना

गाउँपालिकाको आर्थिक तथा समाजिक विकासमा महत्तवपूर्ण योगदान पुर्याउने रणनीतिक महत्तवका आयोजनालाई गाउँ गौरवका आयोजनाको रुपमा प्रस्तावित गरेको छ । पालिका गौरवका आयोजना र कार्यक्रमको व्यय अनुमान तथा खर्च प्रक्षेपण तालिका २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.८: गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना (रू हजारमा)

क्र.सं.	गौरवका आयोजना	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
१.	मौतार्नी, युना, बौडी, गुम्बा हुदै रानिसैन सडक निर्माण	३,००,००	३,००,००	३,५०,००
२.	धुलाचौर लिफ्ट खानेपानी	६७,००	८८,००	२०,००
३.	क्यूडी, कोटीगाउँ, कोट बिच्छ्या सडक निर्माण	३,०७,००	२,०७,००	२,००,००
४.	धिम, फैति, बोर्ता, धुलाचौर Ring road	७०,००	५३,१८	२,००,००
५.	रानीसैन, सैपाल पर्यटकिय पदमार्ग	७,००	१,७३,००	२,००,००
६.	भवानी नमुना मा.वि निर्माण	०	३१,००	१,००,००
७.	अल्लो, सिस्नो प्रसोधन	७,००	५०,००	१,००,००
८.	भेडा पालन	४,००	१,८०,००	२,००,००
जम्मा रकम		६,९५,६७	१०,८२,१८	११,७०,००

२.८ बिषय क्षेत्रगत बाँडफाँट

बिषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक बर्षको बजेट, खर्च तथा स्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र साङ्केतीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । बिषय क्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक बर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.९ आगामी आ.व. को बिषय उप-क्षेत्रगत खर्चको बाँडफाँट प्रक्षेपण(रकम रू. हजारमा)

क्र.सं.	शीर्षक	दिगो विकास	आ.व	विनियोजन	स्रोत					
					आन्तरिक श्रोत	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण			ऋण	जनसहभागिता
						नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय तह		
१	आर्थिक विकास		पहिलो आ.व.	११६५७	३६४८	८००९	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१५१००						
			तेस्रो आ.व.	१६८२४						
१	कृषि		पहिलो आ.व.	३९००	२३००	१६००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४५००						
			तेस्रो आ.व.	५०००						
२	उद्योग		पहिलो आ.व.	२९०	०	२९०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१४००						
			तेस्रो आ.व.	१८००						
३	पर्यटन		पहिलो आ.व.	२००	०	२००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१५००						
			तेस्रो आ.व.	१७७४						

४	सहकारी		पहिलो आ.व.	८००	०	८००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	८५०						
५	जलश्रोत तथा सिंचाई		पहिलो आ.व.	३०५	०	३०५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८००						
			तेस्रो आ.व.	९००						
६	पशुपन्छी विकास		पहिलो आ.व.	२६६२	३४८	२३१४	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३५००						
७	भूमि व्यवस्था		पहिलो आ.व.	३५००	१०००	२५००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३०००						
२	सामाजिक विकास		पहिलो आ.व.	२०५११३	२५५८४	१७९५२९	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	२२८००५						
			तेस्रो आ.व.	२३६८८०						
१	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण		पहिलोआ.व.	९९६	३००	६९६	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	११००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
२	युवा तथा खेलकुद		पहिलो आ.व.	२९८५	०	२९८५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३५००						
			तेस्रो आ.व.	३६००						
३	खानेपानी तथा सरसफाई		पहिलो आ.व.	३००	०	३००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	५००						
			तेस्रो आ.व.	७००						
४	भाषा तथा संस्कृति		पहिलो आ.व.	३८५	०	३८५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
५	शिक्षा		पहिलो आ.व.	११३०५६	१२०५४	१०१००२	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१२९६५५						
			तेस्रो आ.व.	१२९९९०						
६	स्वास्थ्य		पहिलो आ.व.	८५३६१	१२३८०	७२९८१	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८९७५०						
			तेस्रो आ.व.	९७०९०						
७	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण		पहिलो आ.व.	२०३०	८५०	११८०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	२५००						
			तेस्रो आ.व.	२८००						
३	**पूर्वाधार विकास**		**पहिलो आ.व.**	१००४०८	२२१२७	५२९१३	२५३६८	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०७०१३						
			तेस्रो आ.व.	११८४७६						

१	यातयात पूर्वाधार		पहिलो आ.व.	४७१०७	१४१५७	२७९५०	५०००	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४९००९						
			तेस्रो आ.व.	५११००						
२	भवन आवास तथा सहरी विकास		पहिलो आ.व.	३९१०६	७८७०	१०८६८	२०३६८	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४२००९						
			तेस्रो आ.व.	४९८००						
३	उर्जा		पहिलो आ.व.	२३९०	०	२३९०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४०९०						
			तेस्रो आ.व.	५०७०						
४	सम्पदा पूर्वाधार		पहिलो आ.व.	११८०५	१००	११७०५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	११९०५						
			तेस्रो आ.व.	१२५०६						
४	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र**		**पहिलो आ.व.**	**११०४२**	**३५०**	**१०६९२**	**०**	**०**	**०**	**०**
			दोस्रो आ.व.	**१७०७८**						
			तेस्रो आ.व.	**२०७२०**						
१	प्रशासकीय सुशासन		पहिलो आ.व.	३००	२५०	५०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१७००						
२	कानुन तथा न्याय		पहिलो आ.व.	५५०	०	५५०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
३	श्रम तथा रोजगारी		पहिलो आ.व.	६७५७	०	६७५७	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९०७८						
			तेस्रो आ.व.	९९८०						
४	गरिबी निवारण		पहिलो आ.व.	१५६०	०	१५६०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३६४०						
५	तथ्यांक प्रणाली		पहिलो आ.व.	५७५	१००	४७५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
६	वातावरण तथा जलवायु		पहिलो आ.व.	८००	०	८००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१२००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
७	विपद व्यवस्थापन		पहिलो आ.व.	५००	०	५००	०	०		०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
५	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक		पहिलो आ.व.	८३७११	५९२९०	२३२३१	११९०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८७७८५						
			तेस्रो आ.व.	८८९०५						
	कार्यालय सञ्चालन तथा		पहिलो आ.व.	८३७११	५९२९०	२३२३१	११९०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९०७८५						

	प्रशासनिक		तेस्रो आ.व.	९५९०५						
कुल जम्मा						१११०००	२७४३७४	२६५५८		

आर्थिक बर्ष २०८३/२०८४ को विनियोजन र पछिल्लो दुई बर्षको बिषय क्षेत्रगत नतिजा, बिषय क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण अपेक्षित उपलब्धि र बिषय क्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ७ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र

३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

३.१.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिकाको सम्पूर्ण क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक कृषि अन्तरगत नगदे बालीको व्यापकता रहेको छ।यस क्षेत्र नगदे बालीमा उखु तथा तरकारीको उत्पादन हुने प्रमुख स्थानको रुपमा सुपरिचित रहेको छ।मौसमी र बेमौसमी तरकारी, काक्रा, प्याज र आलुमार्फत यस क्षेत्रका कृषकहरू प्रशस्त आय आर्जन गर्न सफल भएका छन्। नगदे बालीका अतिरिक्त खाद्यान्न बानी, फलफूम र दलहन बालीको परम्परागत उत्पादनको अभ्यास पनि निरन्तर रहेको छ।नगदेवालीका आधारित लघु उद्योग तथा प्रसोधन केन्द्रहरू स्थापना भएका छन्।सडक यातायातको सहज पहुंचका कारण बजारीकरणमा सहजता रहेको छ।नगदेवालीको सन्दर्भमा अग्रणी श्रोत्रका रुपमा रहेको कारण यस गाउँपालिकालाई नगदेवानीको प्रख्यात स्थानको रूपमा समेत लिइने गरेको छ।

३.१.२ समस्या तथा चूनौति

कृषि उपजको बजार मूल्यमा अनिश्चितता र गैर कृषि क्षेत्रमा आकर्षण बढदो रुपमा रहेको छ।बांझो जमिनको अनुपात बढदै जानु साथै खेती योग्य जमिनमा भौतिक पूर्वाधार विस्तार हुँदै गएको छ। कृषि उपजको उत्पादन मुल्य र उपभोक्ता मुल्यबीच अन्तर उच्च रहने गरेको छ।कृषि उपजको बजारमा सीमित व्यवसायी र विचौलियाको एकाधिकार हुँदा कृत्रिम अभाव र मूल्य वृद्धिको समस्या समाधान निकै चुनौतिपूर्ण भएको छ। माग अनुसारको मल आपूर्ती हुन नसक्नु, सिचाई सुविधाको कमी र प्राविधिक तथा दक्ष जनशक्तिको कमी कृषि क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन्।

३.१.३ सोच

"व्यावसायिक कृषिः गाउँवासीको समृद्धि

३.१.४ उद्देश्य

१. कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण, बजारीकरण एवम् व्यवसायीकरण गर्नु,
२. कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु
३. कृषि सामग्रीको सहज उपलब्धता गर्नु।

३.१.५ रणनीति

१. व्यावसायिक र विशिष्टि कृषिको विकास गरी साद्यान्न उत्पादन र उच्च मूल्य बालिको उत्पादकत्व र उत्पादन बढाउने,

२. कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मून्य निर्धारण एवम् बजारीकरणलाई व्यवस्थित गर्ने,
३ बजारको मागअनुसारका कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरी कृषि क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा सहकारी खेती प्रणालीलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहन गर्ने,
४ कृषि पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्न सघ, प्रदेश र निजी क्षेत्रको समेतको सहकार्यलाई जोड दिने,

३.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणको अगामी तीन आर्थिक बर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१.: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
कृषिमा आधुनिक यान्त्रिकरणलाई अवलम्वन	प्रतिशत	५	२०	५	६	७
व्यावसायिक कृषि फर्म	संख्या	२५	३५	३७	४०	४५
आधुनिक कृषि प्रणालिमा दक्षता हासिल गरेका कृषक	संख्या	५	१५	१८	२१	२६
माटोको गुणस्तर परिक्षण गराउने घरधुरी	संख्या	५०७	९१४	९२०	९५०	१०२०
पकेट क्षेत्र निर्धारण	संख्या	१५	१७	१७	१८	२०
कृषिक समुहमा आवद्ध कृषक	संख्या	२०१५	२२३०	२२४०	२२५०	२२७०
उखु उत्पादन	मे.ट.	०	०	०	०	०

३.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.२. मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.२ : कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३९००				२३००	२६००		
२०८४/०८५	४५००							
२०८५/०८६	५०००							

३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलबधि सहितको कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.३: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा

१.	दुग्द चिस्यान केन्द्र निर्माण	दुग्ध उपजको उत्पादन र बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्नु	२०८३/०८४ देखि ०८५/८६	३०,००	दुग्ध उत्पादनको बजारीकरण भएर उत्पानमा वृद्धि हुनेछ
२.	सित भण्डार निर्माण	कृषि उपजको भण्डारण र बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्नु	२०८३/०८४ देखि ०८५/८६	१,००,००	कृषि उत्पानको सुरक्षा तथा उत्पादना वृद्धि भएको हुनेछ
३.	कृषि विकास कार्यक्रम	कृषि उपजको उत्पादन र बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	५०,००	कृषि उपजको उत्पादनमा ४ प्रतिशतले वृद्धि भइको हुनेछ।

३.१.९ जोखिम तथा अनुमान

अन्तर-सरकार सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा कृषि पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ। कृषि उपजको मागमा वृद्धि र बजारीकरण सहज भएको हुनेछ। कृषिमा आधारित व्यवसायमा आकर्षण तथा निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि भएको हुनेछ। प्रकोपको व्यवस्थापन, सहज बजारीकरण, कृषि सामग्री, भरपदों सिंचाई प्रणानी, कृषि प्रसार, कृषि भूमिको संरक्षण र एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्दछ।

३.२ सिंचाई

१.२.१ पृष्ठभूमि

यस हिमाली गाउँपालिका सीमा क्षेत्रभित्र भएर बग्ने कर्णाली नदी प्रमुख सिंचाईको आधार हो भने अन्य गाउँपालिकाभित्र रहेका खोला नाला लगायतका नदी तथा नालाहरू सिचाईका स्रोतका रूपमा रहेका छन् ।नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको सहयोगमा साना सिचाई आयोजना कार्यान्वयनमा रहेको छ।

३.२.२ समस्या तथा चुनौति

कर्णाली नदिको पानी सतहि चुहावटले खेतियोग्य जमिन दलदलमा परिणत हुदै गएको एउटा प्रमुख समस्या रहेको छ भने अर्को तर्फ सिमिता उर्वर कृषि भूमि र खेतीयोग्य जमिनमा बस्ती विस्तार यस क्षेत्रमा मुख्य समस्याहरू हुन्। सिंचाई सुविधाको न्यायोचित वितरण तथा सहज उपलब्धतामा कमी रहेको छ। सिचाई आयोजनाको दिगो उपयोग, मर्मतसम्भार र समुचित व्यवस्थापनमा कमी रहेको छ । सिचाई सुविधाका लागि वैकल्पिक सिंचाइ सुविधाको कमी रहेको छ।

३.२.३ सोच

'व्यवस्थीत सिंचाई उच्च प्रतिफल

३.२.४ उद्देश्य

१. दिगो तथा व्यवस्थित सिंचाईमार्फत उत्पादनको अभिवृद्धि गर्नु

२. सिचाई सुविधाको न्यायोचित एवम् समतामूलक वितरणलाई प्रवर्द्धन गर्नु।

३.२.५ रणनीति

१ अन्तर-सरकार एवम् समुदायसंगको साझेदारी तथा सहकार्यमा सिचाई सुविधाको विस्तार र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउने,

२. कुलो तथा नहरबाट सिंचाई सुविधा पुग्न नसक्ने क्षेत्रमा वैकल्पिक विधिबाट सिचाई सुविधाको विस्तार गर्ने,

३. सिचाई आयोजनाको नियमित मर्मत तथा दिगो व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार तुल्याउने,

४ सिंचाई सुविधा उपलध भएको क्षेत्रमा सिंचाई सुविधाको उपलब्धतालाई न्यायोचित र समतामूनक तुल्याउने,

३.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणको अगामी तीन आर्थिक बर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.४: सिंचाई उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५
कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये बर्षौ भरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध भूमि	हेक्टर	२५	३०	३०	३८	४०
बाह्रै महिना सञ्चालनमा रहेका सिंचाई आयोजना	संख्या	१५	२०	२०	२५	२८
सिंचित क्षेत्रभित्र बाली संघनता	प्रतिशत	२५	३०	३०	३३	३५

३.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सिंचाई उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.५ : सिंचाई उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३०५				३०५			
२०८४/०८५	८००							
२०८५/०८६	९००							

३.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको सिंचाई उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.६: सिंचाई उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	साना सिचाई वितरण कार्यक्रम	ब्राह महिना नै सिंचाई गरि कृषि	सालबसाली	३०,००	सिंचाई क्षेत्रको बिस्तार भैई कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको

		मा प्रवर्दन गर्नु			हुनेछ
२.	कर्णाली नदि किनारमा सिंचाई आयोजना	खेतीयोग्य जमुनमा बाह्रमासे सिंचाई सुविधा विस्तार गर्नु	सालबसाल	२०,००	सिंचित जमिनमा दिगो विस्तार गर्दै जानेछ।
३.	सिंचाई संरचना निर्माण तथा मर्मत संभार कार्यक्रम	बर्षभरी सिचाई सुबिधा विकास र विस्तार गरनु	सालबसाली	४०,००	सिंचाई जमिनलाई दिगो भएको हुनेछ ।

३.२.९ जोखिम तथा अनुमान

सिंचाई सुबिधाको विस्तार एवम् दिगो व्यवस्थापन तीन वटै तहको सरकार र समुदायबीच समन्वय र सहकार्यको विकास हुनेछ।सिंचाई पूर्वाधारको निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्य तोकिएको समयमै सम्पन्न भएको हुनेछ।सिंचाई आयोजनाको समयमै कार्यान्वयन, नियमित मर्मत तथा व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ ।

३.३ पशु विकास

३.३.१ पृष्ठभूमि

पशुआहारको लागि घाँसको उत्पादन र हावापानी अनुकूम रहेको हिमाली गाउँपालिकामा कृषकहरूको मुख्य पेशा तथा आम्दानीको श्रोतका रूपमा पशुपालन पनि रहेको छ। यस क्षेत्रका करिव अधिकान्स कृषकहरूले कम्तिमा एक माउ गाई अनिवार्य पालनको अभ्यास रहेको छ भने व्यावसायिक गाई भैसि फर्महरू संचालनमा रहेका छन्।यस क्षेत्रको दुधलाई दुग्ध संकलन गर्नको लागि एक दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौति

यस क्षेत्रमा पशुपालन व्यवसायमा प्रमुख समस्याको रूपमा पशु आहारा र पशु रोग नै रहेको देखिन्छ। उच्च प्रतिफल दिने घासहरूको उत्पादन गर्न कठिनाई र समय समयमा विभिन्न किसिमका पशु रोग रहेको छ। हाल मुख्य आहाराको रूपमा घांस रहेको छ भने आयातित दानाहरूको गुणस्तर कायम हुन सकेको छैन। पशुपक्षीको रोग पहिचानको लागि प्रयोगशाला नभएको कारण रोग पहिचान गर्न कठिनाई रहेको छ। पशुपक्षीको उपचारको लागि चाहिने आवश्यक सबै किसिमका औषधी तथा उपकरणहरूको कमी रहेको छ। रोगको प्रकोप, जनचेतनाको कमी, स्वच्छ तथा सफा दुध उत्पादन गर्न गोठ सुधार नहुनु तथा थुनेलो रोगका प्रकोप हुनु आदि पशुपालन व्यवसायमा समस्याको रूपमा रहेका छन्।

३.३.३ सोच

“व्यावसायिक पशुपालनः समृद्ध गाउँ निर्माण”

३.३.४ उद्देश्य

१. पशुपन्छीजन्य उपजको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नु,
२ व्यावसायिक पशुपन्छीपालनको प्रवर्द्धन र पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा आधारित उद्यम विकास गर्नु,

३.३.५ रणनीति

१ पशुपक्षीपालनबाट गरिव तथा सामाजिक रूपमा पिछडिएका वर्गको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार ल्याउने।

२ उन्नत पशुपालन पेशालाई कृषक परिवारको प्रमुख आय श्रोतको रूपमा विकास गरी प्रमुख आयआर्जनको माध्यमका रूपमा विकसित गर्ने।

३. पशुपन्छीजन्य उत्पादनको प्रशोधन र गुणस्त परीक्षण गरी उद्यमशिलता र बजारीकरण सुनिश्चितता गर्ने ।

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणको अगामी तीन आर्थिक बर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१.: पशु विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
दैनिक सरदर दुध उत्पादन	लिटर					
डेरी उद्योग	संख्या	०	१	१		
दुध संकलन केन्द्र	संख्या	०	१	१	१	२
मासु उत्पान बार्षिक	मे.टन					
गोठ सुधार भएका पशुपालन कृषक	संख्या		१२			
पशुपालन समुह	संख्या	५०	६	१०	१५	२०
वार्षिक सेक्स सिमेनमार्फत कृत्रिम गर्भाधान	संख्या					
कृतिम गर्भाधान सफलता	संखहया					
तालिम प्राप्त पशुसेवा प्राविधिक परिचालन	प्राविधिक संख्या					
गाई फर्म						
भैसी फर्म						
बाख्रा फर्म						

३.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पशु विकास उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.८ : पशु विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२६६२				२४८	२३२४		
२०८४/०८५	३०००							

२०८५/०८६	३५००							

३.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको पशु विकास उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.९: पशुन विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	पशु उपचारको लागि उपकरण तथा औषधि खरिद	पशुपन्छी सम्बन्धी विभिन्न रोगको नियन्त्रण गर्नु	सालवसाली	२५,००	पशुपन्छी सम्बन्धी रोग नियन्त्रण टेवा पुगको हुनेछ
२.	गौसाला व्यवस्थापन	छाडा चौपाया व्यवस्थीत रुपमा व्यवस्थापन गर्नु	सालबसाली	३०,००	छाडा चौपाय पुर्णरुपमा नियन्त्र र उत्पादनमुल भएको हुनेछ
३.	पशुपंछी जन्य व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पशुपन्छीजन्य उत्पादन र आयको प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	५०,००	पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा १० % वृद्धि भएको हुनेछ ।

३.३.९ जोखिम तथा अनुमान

पशुपन्छी क्षेत्रको विकास तथा विस्तारमा सरकारी, गैरसरकारी एवम् निजी क्षेत्रको पहल तथा अग्रसरता अभिवृद्धि भएको हुनेछ। पशुपक्षीजन्य उत्पादनको मागमा वृद्धि तथा बजारीकरण सहज भएको हुनेछ। उपरोक्त अवस्था हासिल हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन सक्नेछ।

३.४ उद्योग तया व्यापार

३.४.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिकाभित्र लघु तथा साना उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। नगदेवाली तथा पशुजन्य उत्पादनमा आधारित उद्योग व्यवसायका लागि सम्भाव्यता रहेको हिमाली गाउँपालिकामा स्थानीय उद्योगमा खपत हुने वाहेकका कच्चा पदार्थ बाहिर निकामी हुने गरेको छ। बड़ा नं १ देखि ७ सम्म का लघु व्यवसायीहरू गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमबाट उद्यमशिलता तथा सिप विकास तालिम लिई व्यवसाय सञ्चालनमा अग्रसर रहेका छन्। पर्यटकीय स्थल, बजार तथा राजमार्ग क्षेत्रमा पर्यटकहरूलाई केन्द्रित गरी होटल व्यवसायका अतिरिक्त स्थानीय उपजको व्यापार फस्टाउँदै गएको छ। व्यावसायिक रूपमा गाईपालन, कुखुरापालन, तरकारी खेति र भौसि बाखा पालनलाई अगाडी बढाउन शुरुवात गरिएको छ।

३.४.२ समस्या तथा चूनौति

विश्वव्यापी मूल्यन्द्धि एवम् आर्थिक मन्दिको प्रभावका कारण उद्योग तथा व्यापार क्षेत्रमा नकारात्मक असर परेको छ। दक्ष जनशक्ति र पुंजीको कमीले उद्योग तथा व्यवसायको विस्तारको गतिलाई कमजोर तुल्याएको छ। बजार अनिश्चितता र अस्थिर मूल्य प्रणालीका कारण गुणस्तरीय एवम् प्रतिस्पधी वस्तु तथा सेवा उत्पादन हुन

सकेको छैन। उखु लगायत खद्यान्नमाको मूल्य निर्धारणमा देखिने कठिनाईने उखु व्यवसायमा सहज वातावरण तयार हुन सकेको छैन। गाउँ क्षेत्रमा सञ्चालित व्यवसायको विवरण अद्यावधिकको कमी रहेको छ। उत्पादन भएका वस्तुहरूको सही बजारीकरण एवं वस्तु तथा सेवाहरूको मूल्य निर्धारण वैज्ञानिक रूपमा हुन सकेको छैन।

३.४.३ सोच

उद्योगको विकास, स्वच्छ व्यापारः उचित मून्य, गुणस्तरीय बस्तु उपभोक्ताको अधिकार"

३.४.४ उद्देश्य

१ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नु ।

२. गुणस्तरीय तथा प्रतिस्पर्धी उत्पादन र विश्वानिय व्यवसाय सञ्चालनलाई प्रोत्साहन गर्नु ।

३.४.५ रणनीति

१ बजार माग अनुरुपको गुणस्तरीय एवम् प्रतिस्पर्धी उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्दै रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने।

२. उद्योग, व्यवसाय तथा व्यापार क्षेत्रको दिगो प्रवर्द्धनका लागि कानूनी र सस्थागत संयन्त्र निर्माण गर्ने।

३. स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।

४ अन्तर-सरकार सहकार्यमा उद्यमशीलता र सृजनशीलता विकासको वातावरण तयार गर्ने।

३.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणको अगामी तीन आर्थिक बर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१०: उद्योग तथा व्यपार उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार व्यक्ति	जना	४०	४१	४१	४५	४९
उद्योग, व्यपार र व्यवसाय	संख्या	१४८	६	६	७	८
गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा दर्ता भएका व्यवसाय	संख्या	१४८	६	६	८	१०
संचालनमा रहेका उद्योग	संख्या	१२	१२	१२	१४	१६

३.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.११ : उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)	बजेटको स्रोत (रू हजारमा)

	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२९०					२९०		
२०८४/०८५	१४००							
२०८५/०८६	१८००							

३.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१२: उद्योग तथा व्यापार उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	उद्योग तथा व्यवसायको विस्तार, औद्योगिक उत्पादनमा वृद्धि र गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने	सालबसाली	५०,००	

३.३.९ जोखिम तथा अनुमान

उद्योग तथा व्यापार प्रवर्द्धनको वातावरण तयार गर्न सरकारी तर्फबाट प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोगमा विस्तार हुनेछ । उद्योग तथा व्यापारको प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित भएको हुनेछ ।व्यापार संचालनमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने विपद्, महामारी, कच्चा पदार्थको अभाव र हडताल नियन्त्रण भइ विश्वासको वातावरण तयार भएको हुनेछ । उल्लेखित परिस्थिति तयार हुन नसके लक्ष्य हासिल हुन कठिनाई हुने छ ।

३.५ पर्यटन विकास

३.५.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिका देशकै आकर्षक पर्यटकीय स्थलहरू मध्ये स्थापित गर्न सकिने समभाव्यता रहेको छ । पर्यटकीय स्थलहरूमा रानीसैन पर्यटकीय क्षेत्र, रारा ताल पदमार्ग, स्थानीय संस्कृतिक रितिरिवाज, मठ मन्दिर लगायतको भ्रमण गर्न वार्षिक रूपमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरू आउने संख्या क्रमस वृद्धि हुदै गएको छ ।रानीसैन पर्यटकीय क्षेत्र प्रवेश द्वारा जाने मार्ग हिमाली गाउँपलिका बाट निर्माण गरिएकोले प्रवेश द्वारा नजिक बाजुरा जिल्लाको पहिचान सहितको होम स्टे निर्माण गरि राना थारू संस्कृति तथा ग्रामीण जन-जीवनको अवलोकन र चैते धान खेत यहांको आर्कषणको रूपमा रहेको छ । यस भेगमा ग्रामीण पर्यटनको पूर्वाधारको रूपमा घरवास प्रणाली (होमस्टे) को अभ्यास शुरुवातको लागि पहल गरिएको छ । कृषि पर्यटन तथा ग्रामीण पर्यटन व्यवस्थित हुँदै गएको छ।

३.५.२ समस्या तथा चूनौति

पर्यटन क्षेत्रमा रहेका मुख्य समस्याहरूमा मौसमी एवम् अस्थिर प्रकृतिको पर्यटकीय आगमन, मनोरञ्जनका अतिरिक्त पूर्वाधारको कमी र पर्यटन व्यवसायमा रहेको अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा प्रमुख रूपमा रहेका छन् । पर्यटकीय क्षेत्रमा बढ्दो प्रदुषण, प्रकोपको जोखिम, सामाजिक विकृतिको बढोत्तरी र उपभोग प्रवृतिको विस्तार चुनौतिका रूपमा रहेका छन्।

३.५.३ सोच

"हाम्रो संस्कारः पाहुनाको सत्कार"

३.५.४ उद्देश्य

१. पर्यटनलाई स्थानीय रोजगारी र आय आर्जनको स्रोतको रूपमा विकास गर्नु,
२. पर्यटन बजारको माग अनुरूपका पूर्वाधार तथा सुविधाको विकास एवम् विस्तार गर्नु ।

३.५.५ रणनीति

१. पर्यटन क्षेत्रको विस्तारमार्फत आय आर्जन तथा रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने,
२. पर्यटकीय गन्तव्यको विकास र विस्तार गरी आधारभूत सेवा सुविधाको सुनिश्चितता गर्ने,
३. पर्यटन विकासका लागि उपयुक्त नीतिगत तथा सस्थागत संरचनाको स्थापना गरी परिचालन गर्ने।
४. पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि अन्तर सरकार एवम् निजी क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणको अगामी तीन आर्थिक बर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.१३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१३: प्रर्यटन तथा संकृति उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
पालिका क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने पर्यटनको संख्या	हजारमा	१	१	१	२	३
व्यस्थित र स्तरीय पर्यटकीय स्थल	संख्या	१	१	१	३	४
व्यवस्थित होमस्टे	संख्या	१	१	१	२	४
व्यवस्थित होटेल/रिसोर्ट	संख्या	१	१	१	२	३

३.५.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.१४ : पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२००					२००		
२०८४/०८५	१५००							
२०८५/०८६	१७७४							

३.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.१५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१५: पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	रानीसैन प्रवेद द्वारा निर्माण	पर्यटकहरूलाई गा.पा. सम्म जोड्न	२०८३/०८४-२०८५/०८६	२०,००	रानीसैन मा प्रवेश गर्ने पर्यटकलाई गा.पा. सम्म जोडिएको हुनेछ
२.	मन्दिर, चर्च तथा धार्मिक स्थल निर्माणट	धर्म संस्कृत संरक्षण र पर्यटन प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	५०,००	धार्मीक तथा संस्कृत सम्पदा संरक्षित भई प्रर्यटनको आकर्षण भएको हुनेछ
४.	पर्यटन तथा संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पर्यटकीय सेवा सुबिधाको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	२०,००	पर्यटन तथा धर्म संस्कृतिको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ

३.५.९ जोखिम तथा अनुमान

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको प्राभमिकता प्राप्त पर्यटकिय क्षेत्रको रुपमा पर्यटनको बहुआयामिक विकासमा उल्लेख्य पहल भएको हुनेछ । निजी क्षेत्रबाट पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विस्तारमा लगानी वृद्धि भएको हुनेछ । आर्थिक मन्दि र राजनितिक अस्थिरताले पर्यटन क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

३.६ भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था

३.६.१ पृष्ठभूमि

भूमि व्यवस्थालाई स्थानीय अपेक्षा अनुरूप गराउने अन्तर-सरकार साझेदारीमा प्रयासहरू भइ रहेका छन्। भूमिहिन दलित, भूमिहिन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित वसोवासीहरुको लगत संकलन कार्य सम्पन्न भई सकेको छ।सहकारी तथा वित्तिय संस्थाहरूलाई नियमन तथा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक कानून तर्जुमा भएका र हुने क्रममा छन ।भूमि व्यवस्थापनलाई गाउँपालिकाले प्राथमिकताका सथा दिएको छ ।

३.६.२ समस्या तथा चूनौति

अव्यवस्थित बसोवासी तथा सुकुम्बासीहरू पहिचान एवम् व्यवस्थापन चुनौतिपूर्ण रहेको छ । सार्वजनिक जग्गाको अतिक्रमणको समस्या निराकरणमा कठिनाइ रहेको छ। बैंक, वित्तीय संस्था एवं सहकारीहरूको संख्या तथा कारोवार रहेको भएता पनि अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने कारोवारको अवस्था उल्लेखनिय रहेको छ। सहकारीहरूवाट बचत तथा ऋणको कारोबार मात्र हुने गरेको छ। सूचना प्रविधिको विकास सँगै सहकारीहरू आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोगमा कठिनाइ रहेको छ। सहकारीहरूमा वित्तीय दक्षताको कमी, धितो राख्ने सम्पत्तिको अभाव, व्यावसायिक परियोजना प्रस्ताव आफैले तयार गर्न नस्कनु र आवश्यक सहयोगका लागि सेवा केन्द्रको कमी रहेको छ। आर्थिक क्षेत्रमा कोभिड १९ को महामारीको असर र राष्ट्रिय रूपमा देखा परेको

आर्थिक गतिविधिमा शिथिलताका कारण तरलताको कमी रहेको छ। आर्थिक सामाजिक रूपमा पछाडी परेको समुदायमा वित्तीय सेवामा न्यून पहुँच रहेको छ। वित्तीय साक्षरताको कमी, धितो राख्ने सम्पत्तिको अभाव, आवश्यक प्रमाण पुर्याउन नसक्नु, झन्झटिलो कागजी प्रक्रिया र सेवा केन्द्रको अभाव कारण अनौपचारिक क्षेत्रबाट कारोबार हुने गरेको छ ।

३.६.३ सोच

"सुदृढ वित्तीय व्यवस्था: आर्थिक विकासको आधार"

३.६.४ उद्देश्य

१ भूमिसँग सम्बन्धित समस्या निराकरणमा सहजीकरण गर्ने,
२. वित्तीय क्षेत्रलाई कृषि तथा समग्र आर्थिक विकासको सहयोगी क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु,
३. सहकारी संस्थाको संस्थागत क्षमता, वित्तीय साक्षरता, पुँजी निर्माण र उद्यमशीलता विकासमा सहयोग गर्नु,

३.६.५ रणनीति

१. सार्वजनिक जग्गाको अतिक्रमण नियन्त्रण गर्दै सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोवासीको समस्या समाधान गर्न अन्तर-सरकार साझेदारी र सहकार्यलाई सुदृढ गर्ने ।
२.भू-उपयोग नीतिको कार्यान्वयन गरी भूमिको वर्गिकरण गर्ने ।
३. सहकारीहरूलाई सहुलियतपूर्ण कर्जा र अनुदान योजनाहरूको पहुँच वृद्धि गर्न सहजीकरण गर्ने ।
४. सञ्चालनमा रहेका सहकारी संस्थाको क्षमता विकास, संस्थागत सुदृढीकरण र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।
५. सहकारीहरूको पूँजी र लगानी व्यावसायिक कृषि, पर्यटन र उत्पादन तथा प्रशोधन क्षेत्रमा परिचालन गर्न सहयोग गर्ने ।
६ बैंक तथा वित्तीय संस्थामा गाउँवासीको सहज पहुँच स्थापित गर्न वित्तीय साक्षरता विस्तार र औपचारिक कारोवारलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

३.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.१६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.१६ : भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय सेवा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
भू उपयोग सम्बन्धी स्थानीय कानून	संख्या	-	-	-	१	२
सहकारी नेतृत्वमा महिला सहभागिता	प्रतिशत	१५	१५	१५	१८	२०
वित्तीय सेवामा पँहुच	प्रतिशत	२०	२०	२०	३०	४०
सहकारीमा पहुच भएका घर परिववार(३० मि पैदल दुरीमा)	प्रतिशत	५०	५			

३.६.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.१७ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.१७ : भूमि व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३५००				१०००	२५००		
२०८४/०८५	३०००							
२०८५/०८६	३०००							

३.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.१८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१८: भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा वित्तीय व्यवस्था उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	भूमि व्यवस्था कार्यक्रम	अव्यवस्थित बसोबासी तथा भूअनिक्रमणको समस्या समाधान गर्नु	सालबसाली	१,००,००	भू-उपयोगसँग सम्बन्धीत समस्या समाधन हुनेछ ।
२.	सहकारी तथा वित्तीय सेवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	सहकारी तथा वित्तीय सेवामा सबै गाउँवासीको सहज पहुँच स्थापित गर्नु	सालबसाली	२०,००	वित्तीय सेवामा पहुँच भएको जनसंख्या ८० % भएको हुनेछ

३.६.९ जोखिम तथा अनुमान

भू उपयोग नीतिको कार्यान्वयन भएको हुनेछ। सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको विकासमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट पहल र लगानी विस्तार भएको हुनेछ। आर्थिक तथा राजनीतिक स्थितिमा स्थिरता र आर्थिक गतिविधि विस्तार भइ जानेछन् । उपरोक्त अवस्था सिर्जना हुन नसकेमा लक्ष्य हासिल गर्न जोखिम रहन्छ ।

३.७ श्रम तथा रोजगारी

३.७.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकामा कुल ११,६४३ जनसंख्याको ६५ प्रतिशत श्रमका दृष्टिले सक्रिय जनसख्या रहेको छ । करिव २१६३ घरधुरी रहेको यस गाउँपालिकामा वैदेशिक रोजगारी एउटा वैकल्पिक रोजगारीको पेशाको रुपमा रहेको छ । कृषिलाई प्रमुख रोजगारीको माध्यमका रुपमा अवलम्वन गरेको देखिन्छ।

३.७.२ समस्या तथा चनौति

युवा तथा दक्ष जनशक्ति पलायन यस क्षेत्रको प्रमुख समस्या हो। रोजगारीका न्यून अवसर र नयाँ रोजगारीका क्षेत्र पहिचानमा कमी रहेको छ। सीप तथा क्षमता विकासका अवसरमा कमी रहेको छ। रोजगारी सिर्जनाका

सवालमा अन्तर-सरकार सहकार्य र संयोजनको कमी रहेको छ भने एकीकृत राष्ट्रिय नीतिको समेत अभाव रहेको छ। लक्षित कार्यक्रमहरूको उपलब्धी हासिल गर्नमा विपद् र राजनीतिक आर्थिक अस्थिरताका कारण चुनौतिपूर्ण रहेको छ। उत्पादनमूलक रोजगारीको सिर्जना, बेरोजगारको सूचना संकलन र व्यवस्थापनमा कठिनाइ रहेको छ। नयाँ प्रविधिको अनुकूल हुने गरी क्षमता विकासका अवसरहरूमा कमी रहेको छ ।

३.७.३ सोच

"गरिवी न्यूनीकरण र जीवनस्तरमा सुधारः उत्त्पादनशील रोजगारी समृद्धिको आधार"

३.७.४ उद्देश्य

१. आन्तरिक रोजगारीका अवसरमा वृद्धि र बेरोजगार व्यक्तिलाई न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूतिमार्फत रोजगारीको हकको कार्यान्वयन गर्नु,

२. व्यावसायिक सीपयुक्त जनशक्ति तयार गरी उद्यमशीलता अभिवृद्धि र स्वरोजगार प्रबर्द्धन गर्नु,

३. दिगो, समावेशी, मर्यादित एवं व्यवस्थित श्रम बजारको सुनिश्चितता गर्नु ।

३.७.५ रणनीति

१. श्रम बजारलाई दिगो, समावेशी र मर्यादित बनाउँदै युवा जनशक्तिलाई बजार मागअनुरूपका सीपमा आधारभूत तालिम र क्षमता विकास (बुस्टर। कार्यक्रममार्फत् स्थानीय श्रमबजारमा सहभागी हुने अनुकूल बातावरण निर्माण गर्ने।

२. संघ, प्रदेश र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा स्थानीय श्रम बजारका लागि आवश्यक पेशा, सीप, दक्षताको विषयमा गहन अध्ययन गरी कामदारको माग र आपूर्तिको प्रोफाइल तयार गरी श्रम बजारलाई व्यवस्थित गर्ने।

३. सरकारी निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरू, सहकारी तथा निजी क्षेत्रहरू बीच समन्वय, संयोजन र सञ्चारलाई प्रभावकारी बनाउँदै रोजगारी सिर्जनाको एकीकृत प्रयास गर्ने ।

४. कार्य क्षेत्रमा आधारित तालिम, रोजगार सूचनाको प्रवाह तथा परामर्श र वित्तीय सहयोगमार्फत रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना गर्ने ।

५. काम गर्ने उमेरका स्थानीय युवाहरूलाइ स्वरोजगार बन्न एवं श्रम बजारमा आकर्षित गर्न क्षमता विकास र जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने ।

६. रोजगार सेवा केन्द्र तथा रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रभावकारी सञ्चालन गर्ने।

७. संघ र प्रदेश सरकारको सहकार्यमा श्रमबजारको विस्तृत अध्ययन गरी बजारलाई तथ्यमा आधारित बनाइने

३.७.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं. ३.१९ मा प्रस्तुत गरिएकोछ :

तालिका ३.१९ : श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
दर्ता भएका कुल बेरोजगार व्यक्ति	संख्या					

न्यूनतम रोजगारी प्राप्त गरेका सूचीकृत बेरोजगार व्यक्ति	संख्या					
रोजगार कार्यक्रम अन्तरगत संचालति आयोजना	संख्या					
कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारीको कार्यदिन	संख्या					

३.७.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.२० मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.२० : श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	६७५७					६७५७		
२०८४/०८५	९०७८							
२०८५/०८६	९९८०							

३.७.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको श्रम तथा रोजगार उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.२१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.२१: श्रम तथा रोजगारी उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	बेरोजगारलाई मौसमी रोजगारी प्रदान गरि बार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१,००,००	न्यून आय भएका बार्षिक ०० जना विपन्न बेरोजगार व्यक्तिले रोजगार प्राप्त गरेको हुनेछ।
२.	स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्योग व्यवस्थापनसँग सम्बन्धीत रोजगारी वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१६,००	बार्षिक २०० जना स्वरोजगार भएको हुनेछ।

३.७.९ जोखिम तथा अनुमान

रोजगारी सिर्जनामा अन्तर-सरकार साझेदारी र सहकार्यमा वृद्धि भएको हुनेछ। रोजगारीसम्बन्धी व्यावहारिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुनेछ। रोजगारीका नविनतम क्षेत्रको पहिचान गरी सीप विकास तथा क्षमता विकासका प्रयाप्त अवसर उपलब्ध भएका हुनेछन् । आर्थिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा स्थिरता र

रोजगार प्रवर्द्धन नीति तथा कार्यक्रममा निरन्तरता नभएमा अपेक्षा गरिएको नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ।

३.८ गरिबी निवारण

३.८.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा गरिबी न्यूनीकरणका लागि योजनावद्ध रूपमा कार्य शुरुवात भएको लगभग ६ दशक भएको छ। राणा शासनको अवसानपछि नै यस्ता प्रयास भएका छन्। शुरुवातका दिनमा कृषि उत्पादनमा वृद्धि र पूर्वाधारको निर्माणबाट नै गरिवी निवारण हुन्छ भन्ने सोचाइ अनुरूप नै योजनाहरू बनाइएका थिए। तर हालका दिनमा गरिवी निवारणका लागि प्रत्यक्ष एवम् परोक्ष रूपमा सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वर्तमानमा ५० भन्दा वढी गरिव लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका छन् । हिमाली गाउँपालिकामा गरिबसँग विश्वेधर कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको छ भने अन्य क्षेत्रको लगानीको प्रमुख उद्देश्यमध्ये गरिवी निवारण एक हो।

३.८.२ समस्या तथा चनौति

गरिवी निवारणलाई तीन वटै तहको सरकारले मुख्य लक्ष्यका रूपमा लिइ कार्य गरेता पनि गरिबीको दुष्चक्र तोडने दिशामा आशातित सफलता हासिल हुन सकेको छैन्। क्षमता विकास भन्दा वितरणमुखी कार्यक्रम, वास्तविक गरिव पहिचानमा कमी, गरिबी निवारणसँग सम्बन्धित कार्यक्रमबीच समन्वयको कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन । अज्ञानता, कुसंस्कार, सीप तथा दक्षतामा कमी र न्यून आय आर्जनका अवसरहरूले गरिवी निवारणका प्रयासहरू प्रभावकारी हुन सकिरहेका छैनन्। गैर आर्थिक क्रियाकलापमा श्रमशक्तिको उपयोग र न्यून आय आर्जनका कारण गरिबी निवारण कठिन बनेको छ। आर्थिक क्षेत्रमा कोभिड महामारी र राष्ट्रिय रूपमा देखा परेको आर्थिक गतिविधिमा देखा परेको सिथिलताका कारण रोजगारीको क्षेत्र संकुचित भएको छ। स्थानीय अर्थतन्त्रको प्रमुख संवाहक कृषि, पशुपालन, उद्योग तथा पर्यटन क्षेत्रवाट अति विपन्न वर्गको आयआर्जनलाई तुलनात्मक फाइदा पुर्याउन सकेको छैन। लक्ष्य अनुरूप गरिवी घटाउनु, असमानता बढनु र दिगो रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्नु प्रमुख चुनौतिका रूपमा रहेका छन् ।

३.८.३ सोच

"आयस्तरमा दिगो वृद्धिः गरिबी निवारण र समृद्धि"

३.८.४ उद्देश्य

१. गरिब पहिचान गर्नु एवम् गरिव लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
२. गरिव वर्ग लक्षित सीप विकास तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु,
३. स्रोत तथा साधनमा गरिबको सहज पहुँच स्थापित गर्नु ।

३.८.५ रणनीति

१. गरिब घरपरिवार पहिचान गरी सोसम्बन्धी विवरण अद्यावधिक गर्ने ।
२. गरिबलाई लक्षित गरी रोजगार तथा स्वरोजगारमूलक सीप विकास तालिम तथा शिक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
३. उत्पादनमूलक रोजगारीका अवसरको अभिवृद्धि गरी गरिबको पहुंच सुनिश्चित गर्ने ।
४. आधारभूत आवश्यकताबाट वञ्चित गरिब घरपरिवारलाई तत्कालिन तथा दीर्घकालीन रूपमा आवश्यकताको सम्बोधन गर्ने ।

३.८.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका नं ३.२२ मा प्रस्तुत गरिएकोछ :

तालिका ३.२२ : गरिबी निवारण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोतको अनुमान

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
हरेक बर्ष गरिब लक्षित कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनसंख्या	जना	१०००	१०००	१०००	१२००	१५००

३.८.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा गरिवी निवारण उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ३.२३ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३.२३ : गरिवी निवारण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	१५६०					१५६०		
२०८४/०८५	३०००							
२०८५/०८६	३६४०							

३.८.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको गरिबी निवारण उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ३.२१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.२१: गरिवी निवारण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	गरिबि निवारण कार्यक्रम	गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्यालाई सीप विकास र आय आर्जनका अवसर उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	१९,०३	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेको गाउँबासि जिवन स्थर सुधार भएको हुनेछ ।

३.८.९ जोखिम तथा अनुमान

निरपेक्ष गरिबी घटाउने राष्ट्रिय लक्ष्य बमोजिमको लगानी र अग्रसरता सबै तहको सरकारबाट भएको हुनेछ । गरिब घरपरिवार यथार्थ तथा अद्यावधिक विवरणका आधारमा कार्यक्रम संचालन भएका हुनेछ ।गरिब निवारणलाई सबै कार्यक्रम तथा आयोजनाको अन्तरसम्बन्धीत क्षेत्रका रुपमा लिइ लक्ष्य तय भएको हुनेछ । उपरोक्त परिवेश कायम हुन नसके अपेक्षा गरिएको नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

परिच्छेद ४ : सामाजिक क्षेत्र

४.१ शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

४.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको सम्पूर्ण व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई दिएको छ। शिक्षामा सबै नागरिकको पहुँचको सुनिश्चितताका साथै गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय सरकारमा रहेको छ। शिक्षाले रोजगारी र आयआर्जनको अवस्था सृजना गरी मानिसको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनुका साथै सामाजिक र सास्कृतिक विकासमार्फत् सभ्य समाजको निर्माण गर्दछ। शिक्षामा गरेको लगानीले विकासको समग्र पक्षमा प्रभाव पर्ने हुँदा लगानी वृद्धि तर्फ राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय तहमा जोडदार आवाज उठ्दै आएको छ। युनस्कोद्वारा प्रकाशित EFA Global Monitoring Report ले शिक्षाको लक्ष्य हासिल गर्न सबै राष्ट्रलाई कुल राष्ट्रिय उत्पादनको ६ प्रतिशत र बार्षिक बजेटको २० प्रतिशत शिक्षामा लगानी गर्न सुझाव दिएको छ। सोही प्रतिवेदनमा कुल राष्ट्रिय उत्पादनको १८ प्रतिशत बराबरको लगानी सीकाई सुधारमा लगाउने हो भने प्रतिव्यक्ति आयमा १ प्रतिशतले वृद्धि हुने तथ्य पनि उल्लेख गरिएको छ। यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्यहरूमध्ये लक्ष्य ४ मा "समावेशी तथा गुणात्मक शिक्षा सुनिश्चित गर्दै सबैका लागि आजीवन सिकाइका अवसरहरू प्रदान गर्ने," भनी लक्ष्य प्राप्तिका लागि मार्गदर्शकको रूपमा अगाडि सारिएको छ।

प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षालाई व्यवस्थित गरी विद्यालय उमेर समूहका बालवालिकालाई शिक्षामा पहुंच पुर्‍याई गुणस्तरीय सिकाइ उपलब्धि गराउन गाउँपालिका क्रियाशित रहेको छ । जनजीविकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने रोजगारमूलक, व्यावसायिक, प्रविधियुक्त र सीपमूलक शिक्षा प्रदान गर्नु, अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमवाट सबै नागरिकहरूलाई जीवन पर्यन्त सिस्ने बाताबरण सृजना गरी शिक्षाको अवसर प्रदान गर्ने जिम्मेवारी पुरा गर्न अग्रसर छ। विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाई सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरूको आकर्षण बढाउनुका साथै शिक्षामा लगानी गर्ने वातावरण सृजना गर्नुपर्ने अवस्था आएको छ । नविनतम प्रविधिको उपयोग र विस्तारले तिव्रता लिएको छ।

४.१.२ समस्या तथा चूनौति

सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न नसकिनु, लक्षित समूहका बालवालिकाको सहभागिता न्यून हुनु, विद्यालय भर्ना भएका विद्यार्थीको निरन्तरता कायम गर्दै अपेक्षित रूपमा सिकाइ उपलब्धि हासिल हुन नसक्नु मुख्य समस्याका रुपमा रहेको छ। यसैगरी तहगत र विषयगत रूपमा सबै विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, प्राविधिक शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको मूलधारको रूपमा विकास गर्न नसक्नु, शिक्षासम्बन्धी अधिकार कार्यान्वयनको लागि पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था हुन नसक्नु पनि समस्याका रुपमा रहेका छन् । तोकिएको शैक्षिक सत्रमा तह पार गर्नेको संख्या कम हुनु, पठन संस्कृतिको विकास तथा जीवन पर्यन्त सिकाइका लागि सार्वजनिक पुस्तकालय प्रणालीको विकास नहुनु र शिक्षा क्षेत्रका सबै तहमा सुशासनको प्रत्याभूति हुन नसक्नुले शिक्षाको गुणस्तरमा नकारात्मक असर गरेको छ। निजी लगानीका शैक्षिक संस्थाहरूको उचित व्यवस्थापन, कक्षाकोठामा शिक्षकको पढाउने भूमिकालाई सिकाउने भूमिकामा रूपान्तरण गर्न नसक्नु जस्ता विषयहरू विद्यावय शिक्षालाई असर गरिरहेका छन् ।

नेपालको संविधानले स्थानीय तहको अधिकारक्षेत्रभित्र माध्यामिक तह सम्मको शिक्षा रहने व्यवस्था गरेबमोजिम गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको जिम्मेवारी निर्वाह गर्नु आफैमा चुनौतिपूर्ण रहेको छ। विद्यालय शिक्षाको सर्वसुलभता, उपयुक्त पूर्वाधारको विकास, समतामूलक पहुंच, गुणस्तर सुनिश्चितता सहित सार्वजनिक शिक्षा प्रतिको आकर्षण बढाउनु, विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण गर्नु, शैक्षिक सुशासन र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्नु र सबै प्रकारका विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधार सहितको आकर्षक सिकाई बातावरण विकास गर्नु प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेका छन् । शिक्षण सिकाई पद्धतिलाई व्यावहारिक, बालमैत्री एवं प्रविधिमा आधारित बनाउनु, उद्यमशील, समालोचनात्मक र अन्वेषणकारी नागरिक तयार गर्नु, विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गर्नु, कक्षा छाड्ने दर शुन्यमा झारी अपेक्षित सिकाइ उपलव्धि हासिल गर्न सकिएको छैन। प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विकासको लागि भौतिक पूर्वाधार, प्राविधिक जनशक्तिको उपलव्धता र समन्यायिक पहुँच सुनिश्चित गर्नु र विद्यालय कर्मचारीका लागि आवश्यक पर्ने थप स्रोत साधनको व्यवस्थापनका क्षेत्रमा उचित ध्यान पुग्न सकेको छैन। शिक्षा क्षेत्रमा सुशासन र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्नु, क्षमतावान युवालाई गाउँपालिका भित्रै रही गाउँपालिका विकासका क्रियाकलापमा संलग्न रहने अवसरको सिर्जना गर्नु, जनसाङ्गिक बनोट एवं वाह्य बसाई सराईको प्रवृत्ति समेतको अध्ययन गरी शैक्षिक संस्थाहरूको नक्साङ्कन गर्नु र सूचना प्रविधिले ल्याएका विविध अवसरहरूको सदुपयोग गर्नु गाउँपालिकाको लागि चुनौतिपूर्ण कार्य हुन् । प्रविधिको विस्तारसँगै विकृति तथा जोखिममा पनि उच्च वृद्धि हुँदै गएको छ ।

४.१.३ सोच

"गुणस्तरीय प्राविधिक र व्यावहारिक शिक्षा: नैतिकवान र सक्षम जनशक्ति उत्पादन हाम्रो आकांक्षा"

४.१.४ उद्देश्य

१. शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
२. सिकाइमैत्री वातावरण निर्माण गरी व्यावसायिक, सीपमूलक र प्रविधिमूलक शिक्षामा जोड दिनु,
३. शैक्षिक सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु,
४ विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको संरक्षण, सम्वर्धन र विकासमा जोड दिनु ।

४.१.५ रणनीति

१. सबै क्षेत्र, वर्ग, समुदाय र उमेर समूहका बालबालिकाको औपचारिक शिक्षामा प्रोत्साहन, अवसर र उत्प्रेरणामार्फत पहुँच वृद्धि गर्ने ।
२. सिकाइमैत्री र भय तथा हिंसा रहित वाताबरण तयार गरी सबै वालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।
३. गुणस्तरीय सीपमूलक र रोजगारीमूलक शिक्षामा जोड दिने ।
४. नविनतम प्रविधिको उपयोगलाई विस्तार गर्ने ।
५. श्रम बजारको मागअनुसारका प्राविधिक धार थप गर्दै लैजाने ।

४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.१ : शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
आधारभुत तहको(१-५) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	१३४६	१३६०	१३७०	१३८०	१३९०
आधारभुत तहको (६-८) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	६६०	६७०	६८०	६९०	७००
माध्यमिक तहको(९-१०) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	३२६	३४०	३५०	३६०	३६०
माध्यमिक तहको (११-१२) कुल भर्ना विद्यार्थि संख्या	जना	१५९	१७०	१८०	१९०	२००
आधारभुत तहका विद्यालयहरु	वटा	२२	२२	२२	२१	२०
माध्यमिक तहका विद्यालयहरु	वटा	८०	८	८	७	७
क्याम्पस संख्या	वटा					१
बालविकास केन्द्रहरु	वटा	२२	२२	२२	२१	२०

४.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.२ : शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	११३०५६				१२०५४	१०१००२		
२०८४/०८५	१२९६५५							
२०८५/०८६	१२९९९०							

४.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको गरिबी निवारण उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.३: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	प्रारम्भिक बाल	सबै बालबालिकालाई	सालबसाली		

	विकास कार्यक्रम	प्रारम्भिक बाल विकास अनुभव सहित विद्यालय शिक्षामा प्रवेश गराउनु			
२.	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहको गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु	सालबसाली		
३.	माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षा उत्तिण जनशक्ति उत्पादन गरी उच्च शिक्षाका लागि पहुँच वृद्धि गर्नु	सालबसाली		
४.	विद्यालय भवन निर्माण कार्यक्रम	सुबिधायुक्त कक्षाकोठा निर्माण गर्नु	सालबसाली		
५.	शैक्षिक क्षेत्र विकास कार्यक्रम	शैक्षिक विकासका लागि गतिविधि संचालन गर्नु	सालबसाली		
६.	विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	नव प्रवर्द्धन र नविनतम प्रविधिको विकास तथा विस्तार गर्नु	सालबसाली		

४.१.९ जोखिम तथा अनुगमन

संघीय शिक्षा ऐन तथा नियमावली जारी एवम् समयानुकूल परिमार्जन भएको हनेछ ।शैक्षिक क्षेत्रमा प्रयाप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसर उपलब्ध भएको हुनेछ । नवीनतम प्रविधिको उपयोग, अन्तर-सरकार सहयोग र सहकार्य र सरोकारवाला बीचमा समन्वय, सहकार्य र साझेदारीको विकास जस्ता पक्षमा ध्यान दिन सकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने देखिन्छ । उपरोक्त परिस्थिति निर्माण हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन कठिन हुनेछ ।

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

४.२.१ पृष्ठभूमि

स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा पछिल्लो दशकमा सकारात्मक उपलब्धि हासिल भएका छन्। तीन वटै तहको सरकारबाट स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा पहल तथा अग्रसरता रहेको छ। स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा कार्य गर्ने स्वास्थ्य संरचनाका रूपमा स्वास्थ्य शाखा, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरू (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र), स्वास्थ्य चौकीहरू (स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य चौकी, स्वास्थ्य चौकी), शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र (आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र,) र हेल्थ डेस्क रहेका छन । निजी क्षेत्रवाट सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थावाट समेत स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध भइ रहेको छ। समग्रमा हेर्दा यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रमा गुणात्मक सुधार हुँदै गएको छ ।

४.२.२ समस्या तथा चूनौति

नसर्ने रोग तथा अस्वस्थकर जीवनशैलीमा विस्तार र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको कमी स्वास्थ्य तथा पोषणको क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन्। नेपाल सरकारको आधारभूत स्वास्थ्य सेवासम्वन्धी व्यवस्था २०७५ अनुसार

सेवा प्रबाहको सुनिश्चितता गर्ने कार्य चुनौतिपूर्ण रहेको छ। स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता, उपलब्ध जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, स्वास्थ्य उपकरण र प्राविधिक सामग्रीको व्यवस्थापनमा कमी रहेको छ।स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह हुने नियमित सेवाको गुणस्तर र प्रभावकारितामा पनि क्षयीकरण भएको छ।स्वास्थ्य विमामा सबै गाउँपालिकाबासीको पहुँचको कमी, स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतनाको कमी र विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवाको कमी यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।स्थानीय स्तरमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थामा स्रोत, साधन तथा क्षमताको कमी रहेको छ।

४.२.३ सोच

"स्वास्थ्य बीमा र निशुल्क उपचारः आधारभूत स्वास्थ्य जनताको अधिकार"

४.२.४ उद्देश्य

१. सर्वसुलभ, गुणस्तरीय तथा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको सन्तुलित विकास तथा विस्तार गर्नु,

२.सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायका नागरिकको आधारभुत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच वृद्धि गर्नु,

३. पोषण तथा जनस्वास्थ्यका लागि गाउँवासीको जीवनशैली सुधार गर्नु,

४.२.५ रणनीति

१. अन्तर-सरकारी, निजी, सामुदायिक र गैर सरकारी क्षेत्रको सहयोग तथा सहकार्यमा गाउँबासीलाई गुणस्तरीय आधारभुत स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा उपलव्ध गराउने,

२ . आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय तुल्याइ आम गाउँवासीको पहुंच सुनिश्चित गर्ने,

३. स्वास्थ्य सस्थाहरूमा मापदण्डअनुसारका भौतिक पूर्वाधार तथा औजार उपकरणहरूको व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरण गर्ने ।

४. विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट पोषण तथा जनस्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ४.४ : स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
नियमित तौल अनुगमन गर्ने २ बर्ष मुनिका बालबालिकाहरूको औषत तौल अनुगमन	पटक	१५	१२.३६	१२.३६	२.४०	२.५०
दुई बर्ष मुनिका कम तौल हुने बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	४	२.२८	२.२८	२.१०	२
पाँच बर्ष मुनिका बालबिकामा स्वासप्रस्वास संक्रमण दर	प्रति हजार	६४४	८५६	८५६	८४०	८००
पाँच बर्ष मुनिका बालबिकामा झाडापखाला संक्रमण दर	प्रति हजार	५१४	४३५	४३५	४००	३८०

परिवार नियोजन आधुनिक साधनको प्रयोगकर्ता दर		३४	३८	३८	४५	५०
प्रोटोकल अनुसार चार पटक पूर्वप्रस्तुति सेवा प्राप्त महिलाको संख्या	प्रतिशत	९९.२२	८७.५५	८७.५५	९०	९५
Penta भ्याक्सिनको तीन मात्रा लगाउने बच्चाहरूको संख्या	प्रतिशत		८३.४	८३.४	८८	९५
राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश गरिएका सबै खोपहरूद्वारा समटिएका बालबालिका संख्या	प्रतिशत	१०८	५४.५	५४.५	६०	७०

४.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.५ : स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	८५३६१				१२३८०	७२९८१		
२०८४/०८५	८९७५०							
२०८५/०८६	९७०९०							

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.६: स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	स्वास्थ्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	सबै वडाका आधारभूरत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रका भवन तथा अन्य भवन संचालनमा ल्याउनु	सालबसाली	१०,०००	मापढण्ड अनुसारको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र भवन निर्माण गरि सर्वसुलभ सेवा उपलब्ध हुनेछ
२.	स्वास्थ्य तथा पोषण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	२००००	स्वास्थ्य संस्थाहरूमार्फत नियमित रुपमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको हुनेछ

४.२.९ जोखिम तथा अनुगमन

स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा अन्तर सरकार साझेदारी र सहकार्यमा विस्तार भएको हुनेछ। यस क्षेत्रना पर्याप्त स्रोत विनियोजन, स्वास्थ्य सामाग्रीको उपलब्धता, जनशक्ति व्यवस्थापन र सरोकारवालाबीच समन्वय

प्रभावकारी भएको हुनेछ। स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधी र खोप व्यवस्थापनमा अन्तर निकाय तथा सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता, सहकार्य र साझेदारी हुन नसकेमा लक्ष्य हासिल गर्न कठिन हुन सक्नेछ।

४.३ खानेपानी तथा सरसरफाई

४.३.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा गुणात्मक सुधार हुँदै गएको र यस गाउँपालिका खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भइसकेको छ। यस क्षेत्रमा सङ्घीय र प्रदेश सरकारको सहयोगमा खानेपानी आयोजना कार्यान्वयनमा रहेको छ।गाउँपालिकाभित्र रहेको कुल घरधुरीको ८८.५ प्रतिशत घरधुरीले पाईप प्रणाली तथा धाराबाट खानेपानी सुविधा उपभोग गर्ने गरेका छन्। यस क्षेत्रमा कुल ९ वटा सार्वजनिक शौचालयहरू रहेका छन्। तर वडाका सबै खानेपानी आयोजनाहरू व्यवस्थित नभएको कारण अझौ सबै घरधुरीले मात्र सहज रूपमा खानेपानी सुबिधा पाएका छन् । यस क्षेत्रका कुल ९२.५ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालय रहेको छ जसमध्ये ७३.६ प्रतिशत घरमा सेफ्टिटयाइ सहितको शौचालय रहेको छ।

४.३.२ समस्या तथा चूनौति

स्वच्छ खानेपानीका श्रोतको अभाव, सरसफाईजन्य अभ्यासका कमी र स्वच्छ खानेपानीमा सबैको पहुंच कायम हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । सङ्घीय र प्रदेश सरकारको सहयोगमा खानेपानी आयोजना कार्यान्वयनमा रहेको भएता पनि सबै गाउँवासीको स्वच्छ खानेपानीमा पहुंच स्थापना हुन सकेको छैन । करिय ७.५ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालयको कमी रहेको छ भने २६.४ प्रतिशत घरधुरीमा सेप्टिटयाइ सहितको शौचालयको कमी रहेको छ। सरसफाई र स्वच्छ खानेपानीको दिगो व्यवस्थापन यस क्षेत्रको मुख्य चुनौति हो। जनस्तरमा सरसफाईसम्यन्धी सचेतनाको कमीका कारण बजार तथा पर्यटकीय क्षेत्रको स्वच्छता कायम राख्न कठिन भएको छ। बजार तथा अधिक जमघट हुने क्षेत्रमा सरसफाई तथा सार्वजनिक शौचालयको कमी रहेको छ।

४.३.३ सोच

"स्वच्छ खानेपानी र सरसफाईको अभियानः मानव जीवनको पहिचान"

४.३.४ उद्देश्य

१. सबै गाउँवासीलाई खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलव्ध गराउनु ।
२. स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई कार्यलाई दिगो तथा व्यवस्थित गराउनु ।

४.३.५ रणनीति

१. स्वच्छ खानेपानी तथा आधारभूत सरसफाई सुविधामा पहुँच विस्तार गर्ने ।
२ खानेपानीको स्रोत तथा मुलहरूको पहिचान गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
३. गरिबीको रेखामुनि रहेका व्यवस्थित शौचालय विहिन घरधुरीका लागि पक्की शौचालय निर्माण गर्न सहयोग गर्ने ।
४. नागरिकको बढी जमघट हुने बजार तथा सार्वजनिक स्थानहरूमा सार्वजनिक शौचालयको प्रवन्ध गर्ने ।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.७: खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
शौचालय भएका घरपरिवार	प्रतिशत	९५	९५	९५	९८	९९
व्यवस्थित शौचालय (वाटरशिल प्यान भएको) भएका घरपरिवार	प्रतिशत	८०	८०	८०	९०	९९
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१	१	१	२	३

४.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा खानेपानि तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.८ : खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३००					३००		
२०८४/०८५	५००							
२०८५/०८६	७००							

४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.९: खानेपानी तथा सरसफाई उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	खानेपानी तथा सरसफाई सुबिधामा गुणात्मक सुधआर गर्नु	सालबसाली	१५००	खानेपानीमा तथा सरसफाई कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन भएको हुनेछ

४.३.९ जोखिम तथा अनुगमन

सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारवीच स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा सहकार्य र साझेदारी निरन्तर रहेको हुनेछ। जलवायु परिवर्तवाट खानेपानीको स्रोत पर्ने नकारात्मक प्रभाव, आयोजनाको दिगो कार्यान्वयन, अन्तर सरकार सहकार्यमा कमी र सरसफाईमा समुदायस्तरको जागरुकताको कमीले खानेपानी तथा ससरफाई क्षेत्रसँग सम्बन्धित उपलब्धि हासिल गर्न कठिनाइ हुन सक्नेछ ।

४.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

४.४.१ पृष्ठभूमि

महिला, बालवालिका तथा लक्षित वर्गको हित प्रवर्द्धन तथा मुलप्रवाहीकरणको क्षेत्रमा तीन वटै तहको सरकारबाट अग्रसरता लिइएको छ। समाजमा विद्यमान वालविवाह, बहुविवाह, छुवाछुत जस्ता कुप्रथा र कुरितिको अन्त्य गर्दै बाल हिंसा, लैहिक हिंसामुक्त पालिका निर्माणमा प्रयासहरू भइ रहेका छन्। सक्षित वर्गका लागि सीप विकास तथा रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ। विपन्न एकल महिला, अपांगता भएका व्यक्ति तथा दलितका लागि निःशुल्क स्वास्थ्य बीमाको कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। गाउँपालिकालाई बालमैत्री पालिका घोषणाका लागि अग्रसरता लिइएको छ। लक्षित वर्गलाई केन्द्रित गरी स्वावलम्वन समूह गठन र परिचालनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।

४.४.२ समस्या तथा चूनौति

समाजमा विद्यमान कुप्रथा र कुरितिको अन्त्यका लागि प्रयासहरू भएता पनि आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता र प्रभावशाली उपस्थितिको कमी रहेको छ। एकल महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, दलित, ज्येष्ठ नागरिक तथा महिलाप्रतिको सोच र व्यवहार अझ पनि सकारात्मक बन्न सकिरहेको छैन। लक्षित वर्गसँग सम्बन्धित हिंसाजन्य व्यवहार कुनै न कुनै रूपमा कायमै रहेको छ। लक्षित वर्गमा अधिकार र कर्तव्यसम्बन्धी सचेतनामा कमी रहेको छ। महिलामा बहुकार्य बोझको अवस्था कायमै रहेको छ। लक्षित वर्ग सशक्तीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमको प्रभावकारीतामा कमी रहेको छ। लक्षित वर्गको मुल प्रवाहीकरण र विभेदमुक्त समाजको निर्माण प्रमुख चुनौतिका रूपमा रहेका छन् ।

४.४.३ सोच

"समतामूलक समाजको आधारः लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासको प्रयास"

४.४.४ उद्देश्य

१. लक्षित वर्ग तथा समुदायको लागि अधिकार सुनिश्चित र आत्मसम्मानका अवसर उपलब्ध गराउनु,
२. लक्षित वर्गले भोग्नु परेका विभेद, हिंसा तथा कुप्रथा अन्त्य गर्नु,
३ समावेशी पालिका निर्माणमा नीतिगत तथा व्यावहारिक प्रयत्न गर्नु ।

४.४.५ रणनीति

१. महिला लक्षित तथा सीमान्तकृत समुदायको क्षमता विकास गर्ने ।
२. स्थानीय सरकार सञ्चालनमा लैंगिक उत्तरदायी शासन पद्धती अबलम्वन गर्ने ।
३. सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्यका लागि निरोधात्मक, सरक्षणात्मक उपायद्वारा न्यायमा पहुंच अभिवृद्धि गर्ने ।
४. आर्थिक सामाजिक रूपमा पछाडि परेको वर्गलाई विशेष प्राथमिकता दिदै सशक्तीकरण गर्ने ।
५ विद्यालय र समुदाय सहित सबै सरोकारवालाहरूको सहकार्यमा बालमैत्री पालिका घोषणा गर्ने,

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.१०: महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५
व्यवसायिक सीपमूलक तालिम लिने लक्षित वर्गको जनसंख्या	संख्या	२५	२५	२५	३०	३५
संस्थागत क्षमता विकास तालिम हासिल गरेका महिला	संख्या	२५	२५	२५	३०	३५
लक्षित वर्ग उपर हुने हिंसाका घटना	संख्या	१	०	०	०	०
महिला हिंसाका घटना	संख्या	०	०	०	०	०

४.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.११ : महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२०३०							
२०८४/०८५	२५००				८५०	११८०		
२०८५/०८६	२८००							

४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.१२: महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	महिला तथा बालबालिका लक्षित कार्यक्रम	लक्षित वर्गको सशक्तिकरण तथा मूलप्रबाहिकरण गर्नु	सालबसाली	२०००	स्थानीय संयन्त्रमा लक्षित वर्गका सहभागितामा वृद्धि भएको हुनेछ ।

४.३.९ जोखिम तथा अनुगमन

लक्षित वर्गको कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त श्रोतको व्यवस्था भएको हुनेछ। अन्य तहको सरकार र सरोकारवाला निकाय तथा संरचनाको क्षमता विकास तथा क्रियाशिलता रहनेछ। उल्लेखित अवस्था कायम हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्दछ ।

४.५ युवा तथा खेलकुद

४.५.१ पृष्ठभूमि

युवा शक्ति देश विकासको मेरुदण्ड हो। यस गाउँपालिकाभित्र १६ देखि ४० वर्षसम्मका युवाहरूको परिचालन तथा उनीहरूको क्षमता विकास कार्यमा लगानी गर्नसके गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धि तथा समयानुकूल जनशक्ति अभावको समस्या समाधान हुने देखिन्छ। यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका युवाहरूका लागि स्वरोजगार बन्ने, उद्यमी बन्ने तथा बजारको मागअनुसारको जनशक्तिमा रूपान्तरणका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारीता उच्च रहेको छ। गाउँपालिकाभित्र विभिन्न खेलमा रुचि भएका खेलाडीहरूको खेतको विकास गर्न तथा खेलाडीहरूलाई राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय प्रतिष्पर्धामा भाग लिन सक्ने खेलाडीहरू रहेका छन्। गुणस्तरीय खेल मैदान, प्रशिक्षण, व्यायामशाला, कवर्डहल आदिको विकास गरी हिमाली गाउँपालिकालाई खेलमैत्री पर्यटन क्षेत्रको विकास सम्भावना रहेको छ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौति

रोजगारीका अवसरमा कमी, युवा दुब्यसनी, प्रतिभा पलायन र खेलको व्यावसायिकतामा कमी युवा तथा खेलकुद क्षेत्रका समस्या हुन्। युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न सबै क्षेत्रका युवाहरूको प्रतिनिधिमूलक ढङ्गले रोजगारीमा सामेल हुने अवस्था सिर्जना गर्ने चुनौति एकातर्फ रहेको छ भने वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका र यहि न्यूनतम सीप हासिल गरेर काम गरिरहेका युवाहरूलाई व्यावसायमा सरिक गराउन सकिएको छैन। कृषिमा आधुनिकीकरण, नगदेवाली, पशुपालन तथा प्रविधिमा आधारित कार्यहरू अगाडि बढाउन युवामैत्री विविध कार्यक्रमहरूको खाँचो रहेको छ। रोजगारीका लागि देशका विभिन्न ठाउँमा तथा विदेशमा जाने व्यक्तिहरूको संख्या उल्लेख्य रहेको छ। सबै प्रकारका खेल प्रशिक्षण र खेल मैदानको स्तरोन्नती गर्ने तथा विद्यालयमा रहेका खेलाडीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिमा कमी रहेको छ।

४.५.३ सोच

"युवाको अग्रसरताः आत्मनिर्भरता र व्यावसायिकता"

४.५.४ उद्देश्य

१. युवा स्वरोजगारीको वातावरण सिर्जना गर्नु,
२. युवालाई उद्यमशील, सृजनशील र जिम्मेवार नागरिक तयार गर्नु ।
३. खेलकुदलाई स्वस्थ्य, अनुशासित र व्यावसायिक क्षेत्रका रूपमा विकास गर्नु।

४.५.५ रणनीति

१. युवा वर्गको क्षमता विकास गरी उनीहरूलाई सामाजिक, आर्थिक र खेलकुदका गतिविधिमा संलग्न गराउने,
२. युवाहरूमा सामाजिक भावना, सिर्जनशीलता, उद्यमशीलता र नेतृत्व क्षमता विकासका लागि नियमित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
३. खेल पूर्वाधार, सामग्री तथा प्रशिक्षणको व्यवस्था गरी प्रतिस्पर्धी खेल क्षमताको विकास गर्ने,
४. विकास प्रक्रियामा युवाको समावेशीकरण र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
५. खेल गतिविधिहरूको बार्षिक क्यालेन्डर वनाएर नियमित रूपमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.१३ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ४.१३ : युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
प्रदेश/राष्ट्रिय स्तरीय प्रशुक्षण प्राप्त खेलाडी संख्या	संख्या	१	०	१	२	३
गाउँपालिकामा आयोजना हुने खेल संख्या	संख्या	१४	१५	१६	१७	१८
खेल मैदान संख्या	संख्या	३	४	५	५	६
कभर्ड हल संख्या	संख्या	०	०	०	०	१
व्यामशाला संख्या	संख्या	०	०	०	१	१

४.५.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.१४ : युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२९८५				२९५०			
२०८४/०८५	३५००							
२०८५/०८६	३६००							

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको महिला बालबालिका तथा लक्षित वर्ग उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.१५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.१५: युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	खेलकुद मैदान निर्माण	खेलकुद मैदान निर्माण गरि खेलकुद क्षेत्रको विकास गर्नु	२०८३/०८४-२०८५/०८६	३००००	खेलकुद मैदान निर्माण भएको हुनेछ ।
२.	खेलकुद विकास कार्यक्रम	खेल क्षेत्रको विकास तथा	सालबसाली	१०००	एक वडा एक खेल मैदान र तथा कवड हल संचालन

		प्रवर्द्धन गर्नु			भएको हुनेछ

४.५.९ जोखिम तथा अनुमान

युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी कार्यक्रमका लागि बजेटको यथोचित व्यवस्था भएको हुनेछ। खेल विकासका लागि प्रशिक्षण, सामग्री र खेलाडीलाई प्रोत्साहन भएको हुनेछ। उपरोक्त परिवेश तयार हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ।

४.६ सामाजिक सुरक्षा र पञ्जीकरण

४.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सबै नागरिकको गुणस्तरीय जीवन सुनिश्चिताका लागि राज्यले सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणको नीति अवलम्बन गर्नु पर्ने कुरालाई आत्मसात गरेको छ। आर्थिक सामाजिक रूपमा पछाडि परेको समुदायको जीवनयापनलाई सहज बनाउन र सबै नागरिकको जीवन सुरक्षित, संरक्षित र गुणस्तरीय बनाउन सामाजिक सुरक्षा उपलब्ध गराउनु सरकारको दायित्व हो। दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु आवश्यक छ। हिमाली गाउँपालिकामा हाल .... जना सामाजिक सुरक्षाको कार्यक्रमबाट लाभान्वित भइ रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट ज्येष्ठ नागरिक, विधवा, अपागंता भएका व्यक्ति, लोपोन्मुख जाति, र दलित बालवालिका प्रत्यक्ष लाभान्वित भएका छन् । पञ्जीकरणलाई प्रभावकारी गराउन सबै सूचनालाई डिजिटलाइज गरिएको छ। पञ्जीकरण शाखामार्फत व्यक्तिगत घटना दर्ता सहज तुल्याइ सबैलाई दर्ताको दायरामा ल्याउन अग्रसरता लिइएको छ ।

४.६.२ समस्या तथा चूनौति

सामाजिक सुरक्षाका लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको पूर्वानुमान गर्न आवश्यक सूचनाको कमी रहेको छ। सरकारका विभिन्न तह र निकायबाट प्रदान गरिने सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका कार्यक्रममा दोहोरोपना हुन सक्ने देखिएको छ भने यस्ता कार्यक्रमहरूबीच समाजस्यताको कमी रहेको छ। सामाजिक सुरक्षालाई आर्थिक सामाजिक विकासका अन्य क्षेत्रका नीति तथा कार्यक्रमसँग आवद्ध गर्नु र वास्तविक वञ्चितीकरण तथा जोखिममा रहेको वर्ग र समुदायको पहिचान गरी सामाजिक सुरक्षा र संरक्षणका कार्यक्रममा सहज पहुँच स्थापित गर्नु प्रमुख चुनौतिका रूपमा रहेको छ। यस क्षेत्रमा समयमै व्यक्तिगत घटना दर्ताको अभ्यासमा कमी रहेको छ।

४.६.३ सोच

"सामाजिक सुरक्षाः पहुँच र प्रतिवद्धता"

४.६.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिका वासीलाई सर्वव्यापी सामाजिक सुरक्षा प्रणालीमा आवद्ध गराउनु,

२. आर्थिक सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेको समुदायलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्नु,

४.६.५ रणनीति

१. सहयोग र संरक्षणका माध्यमबाट आर्थिक सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेको समुदायको सामाजिक सुरक्षामा पहुँच बढाउने ।

२. सामाजिक सुरक्षा, सहयोग र संरक्षणमा अन्तर-सरकार समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी गराउने,

३. व्यक्तिगत घटनालाई यथासमय मै दर्ताको परिपाटी निर्माण गर्न सचेतना तथा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोगलाई प्रभावकारी गराउने।

४.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ४.१३ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ४.१६ : समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
समाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समाहित जनसंख्या	संख्या	२३१९	२४००	२२५८		
घटना दर्ता	संख्या	५५५	५९०	५६०		

४.६.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ४.१७ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ४.१७ : समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	९९६				३००	६९६		
२०८४/०८५	११००							
२०८५/०८६	१२००							

४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.१८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.१८: समाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरण कार्यक्रम	सबै नागरिकको सामाजिक सुरक्षा पहुँच कायम र पञ्जिकरणलाई प्रभावकारी गराउनजु	सालबसाली	१०००	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम समाहित जनसंख्या र तोकिएकै समयमा घटना दर्ता गर्ने संख्या १०० % हुनेछ ।

४.५.९ जोखिम तथा अनुमान

सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जिकरणको प्रभावकारीताका लागि अन्तर-सरकार सहकार्य सुदृढ र जनस्तरमा सचेतना अभिवृद्धि भएको हुनेछ । उल्लेखित परिवेश कायम हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धी हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

परिच्छेद ५: पूर्वाधार क्षेत्र

५.१ आवास, भवन तथा बस्ती विकास

५.१.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिका क्षेत्रमा भवन निर्माणमा मापदण्ड तथा आधुनिक प्रविधिको अभ्यास विस्तार हुँदै गएको छ।मापदण्ड र भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधिअनुसार बनेका आवासीय भवनको क्रमस बढि रहेको छ। मापदण्डअनुसार निर्माण भएका कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य मात्र निर्माण हुने गरेका छन्। सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित बसोबासीको जनसंख्या तुलनात्मक रुपमा पढि नै रहेको छ। यस क्षेत्रमा सुरक्षित घरहरूमा बसोबास गर्ने घरपरिवार संख्या क्रमस वृद्धि हुने गरेको छ।भवन निर्माणमा स्थानीय सामग्रीको उपयोगको अभ्यास कम हुँदै गएको छ भने आधुनिक (सिमेन्ट तथा कंक्रिटबाट निर्मित) घर निर्माणको अभ्यास वृद्धि हुँदै गएको छ।तथापि, ग्रामीण क्षेत्रहरूमा ढुङ्गा-माटोका घर निर्माणको प्रचलन कायमै रहेको छ।

५.१.२ समस्या तथा चूनौति

भवन संहिताको पूर्ण कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ। भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण, भवन निर्माण मापदण्ड पालना र व्यवस्थित एवम् सुरक्षित वस्ती चुनौतिका रूपमा रहेका छन्। राजमार्ग तथा बजार क्षेत्रमा अव्यवस्थित वस्ती विस्तार र लापरवाहीपूर्ण संरचना निर्माणले जोखिम बढाएको छ।जग्गाको अनियन्त्रित खण्डीकरणको र अव्यवस्थित भवन निर्माणको अभ्यास निरन्तर रहेको छ। छरिएको र अव्यवस्थित बस्तीका कारण विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाह चुनौतिपूर्ण वनेको छ ।

५.१.३ सोच

"व्यवस्थित बस्ती, भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण, हाम्रो अभियान"

५.१.४ उद्देश्य

१. सुरक्षित आवास र व्यवस्थित शहरी पूर्वाधार विकास गर्नु,

२. विपद् प्रतिरोधी, मानव केन्द्रित, सुरक्षित, आर्थिक रूपमा गतिशील र व्यवस्थित गाउँपालिका निर्माण गर्नु,

५.१.५ रणनीति

१. भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण गरी राष्ट्रिय भवन सहिताको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।

२. स्थानीय सामग्रीमा आधारित भवन निर्माणको प्रवर्द्धन गर्न उपयुक्त सीप तथा प्रविधिको प्रसार गर्ने ।

३. भवन निर्माणमा विपद् जोखिम प्रतिरोधात्मक उपाय अवलम्बन गर्न प्रोत्साहन गर्नु ।

४. सुरक्षित बस्ती विकासमा अन्तर-सरकार तथा समुदायसँग साझेदारी र सहकार्य विस्तार गर्ने ।

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५.१: भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
मापढण्ड र भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधिअनुसार बनेका आवासीय भवन	प्रतिशत	-	-	-	-	-
गरिब वस्ती तथा अवैध जमिनमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	संख्या	-	-	-	-	-
सुरक्षित घरमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	संख्या	-	-	-	-	-
मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य भवन	प्रतिशत	98	100			

५.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ५.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ५.२ : भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३९१०६				७८७०	१०८६८	२०३६८	
२०८४/०८५	४२००९							
२०८५/०८६	४९८००							

४.६.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरन

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ४.१८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४.१८: भवन, आवास तथा बस्ती विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	वडा कार्यालयको भवन निर्माण	आफ्नै प्रशासनीक भवन बाट सेवा प्रवाह गर्नु	२०८३/०८४ देखी ०८५/८६	५४८००	वडा कार्यलायको भनव निर्माण भएको हुनेछ ।

२.	विभिन्न सामुदायिक विद्यालयका भवन निर्मान	विद्यालयका भौतिक संरचना निर्माण गर्नु	२०८३/०८४-२०८५/०८६	१५०००	सामुदायिक विद्यालयका भवन निर्माण भएको हुनेछन
३.	चौकीदार भवन निर्माण	गाउँपालिका सुरक्षा गर्नु	२०८३/०८४-२०८५/०८६	१५००	चौकीदारको भवन निर्माण भएको हुनेछ।

५.१.९ जोखिम तथा अनुमान

भवन संहिताको कार्यान्वयन र मापदण्डको पालनाको अभिवृद्धि भएको हुनेछ। भवन, आवास र वस्ती विकासको क्षेत्रमा तीन वटै तहको सरकार तथा स्थानीय समुदाय वीच सुझबुझ, साझेदारी र सहकार्य अभिवृद्धि भएको हुनेछ। उपरोक्त परिवेशको निर्माण हुन नसकेका लक्ष्य हासिल हुनमा कठिनाइ हुनसक्छ ।

५.२ सडक, पुल तथा यातायात

५.२.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिका क्षेत्रमा निर्माण भएको सडकको कुल ३०० कि.मि. रहेको छ। राजमार्ग यसै क्षेत्र भएर गएको छ। सडक घनत्व ३५ कि.मि. रहेको यस क्षेत्रमा विद्यमान सडक मध्ये कालोपत्रे सडक ३ कि.मि., कंक्रिट सडक ८ कि.मि., ग्राभेल सडक १०० कि मि र कच्ची सडक ५०० कि.मि. रहेको छ। यस क्षेत्रमा रहेका झोलुङ्गे पुलको संख्या .... रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रको बसपार्क सुचारू अवस्थामा रहेको छ। गाउँपालिकाका सबै वडामा बाह्रासे सडकको पहुंच रहेको छ। यस क्षेत्रमा महेनद्रनगर, धनगढी तथा काठमाडौं लगाएतका स्थान सम्मका लागि दैनिक रूपमा साना तथा ठूला सवारी साधनबाट यातायात सेवा उपलब्ध रहेको छ। गुणस्तरीय सडक तथा यातायात सुविधाको लागि अन्तर- प्रदेश साझेदारी र सहकार्य निरन्तर रहेको छ।

५.२.२ समस्या तथा चूनौति

कडा कठिन धरातल र अधिक पानी पर्ने क्षेत्र हुनाले सडकको गुणस्तर कायम राख्न कठिनाइ हुने गरेको छ। सडक निर्माणमा मौसमी प्रतिकुलता, श्रोतको कमी र नियमित मर्मत सम्भारको कमी रहेको छ। बसपार्क निर्माण हुन नसक्दा पार्किङ व्यवस्थापनमा समस्या रहेको छ। ग्रामीण क्षेत्रका कच्ची सडकमा वर्षाको मौसममा यातायात कठिनाइ रहेको छ। गाउँपालिका देखि सदरमुकाम जोड्ने राजमार्ग सडक कालोपत्रे नहुदा धुलाम्य र हिलाम्य हुने हुदा यातायात कठिन भएको छ। बजार तथा बजार उन्मुख क्षेत्रमा निर्माण भएका सडकहरूमा ढल तथा नाली व्यवस्थापनमा कमी रहेको छ। सडक निर्माण तथा यातायात सञ्चालनमा बातावरणीय पक्ष, गुणस्तर र मापदण्डको पालना हुन सकेको छैन। वातावरणीय संरक्षणको उपाय अवलम्बन र आर्थिक तथा सामाजिक विश्लेषण बिना सडक निर्माण गर्ने क्रम बढ्दै गइरहेको छ।

५.२.३ सोच

"बाह्रैमास यातायात सञ्चालनको अवस्थाः गाउँवासीको दिनचर्यामा सहजता"

५.२.४ उद्देश्य

१. टोलस्तरमा विश्वसनीय यातायात सेवा विस्तार गर्नु,

२. विद्यमान सडकलाई स्तरोन्नति गरी बाहै महिना सवारी साधन गुड्ने बनाउनु,

३. यातायात व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउनु,

५.२.५ रणनीति

१. अन्तर-सरकार साझेदारी र सहकार्यमा सडक पूर्वाधार निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने ।

२. सडक निर्माणलाई वातावरणमैत्री तुल्याउने ।

३. यातायात संचालन र व्यवस्थापन प्रणाली सुद्ध बनाउने ।

४. सडक तथा नाली मर्मतलाई नियमित र व्यवस्थित गराउने ।

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ५.४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ५.४: सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
सडक घनत्व (प्रति वर्गकिमि)	कि.मि.	-	-	-	-	-
कंक्रिट सडक	कि.मि.	-	-	-	-	-
कालोपत्रे सडक	कि.मि.	-	-	-	१०	२०
ग्राभेल सडक	कि.मि.	१५	१६	१६	२०	२५
मिश्रित सडक	कि.मि.	१०	१५	१५	२०	२५
धुले सडक	कि.मि.	२०	२५	२५	३०	३५

५.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ५.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ५.५ : सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	४७१०७				१४१५७	२७९५०	५०००	
२०८४/०८५	४९००९							
२०८५/०८६	५११००							

५.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ५.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५.६: सडक, पुल तथा यातायात उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	सडक निर्माण	हिमाली गाउँपालिकालाई आर्थिक विकासमा जोड्नु	२०८३/८४ देखि ०८५/०८६	१२८०३१९२	बेलडाँडि चक्रपथ निर्माण भएको हुनेछ
२.	मोटरेबल पुल र झोलुङ्गे पुल निर्माण	हिमाली गाउँपालिकाका वस्तीहरु एक आपसमा जोड्नु सँग जोड्नु	२०८३/०८४ देखि ०८५/०८६	५००००	आर.सि.सि. सडकले हिमाली गाउँपालिका संग जोडिएको हुनेछ ।
३.	सडक कालोपत्रे	मुख्य राजमार्ग सँग कालोपत्रे सडकले जोड्नु	२०८३/८४ देखि ०८५/०८६	१००००	सडक कलोपत्रे भएको हुनेछ ।

५.२.९ जोखिम तथा अनुमान

तीन बटै तहको सरकार बीच गुणस्तरीय सडक निर्माणमा सहकार्य र साझेदारीमा विस्तार भएको हुनेछ। विस्तृत आयोजना प्रस्ताव तयार भएका, क्रमागत, बहुवर्षीय, कार्यान्वयनका लागि तयार भएका आयोजना र कार्यक्रम प्रस्तावित भएअनुसार बजेट विनियोजन भई खरिद प्रक्रियाअनुसार समयमै आयोजना कार्यान्वयन भएको हुनेछ । प्राथमिकता प्राप्त आयोजनामा पर्याप्त लगानी, उपभोक्ता तथा सरोकारवालाको सहभागितामा आयोजना व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

५.३ जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

प्रमुख जल सम्पदाका रूपमा कर्णाली, नदी लगायतका नदी, ताल तथा खोलाहरू रहेका छन् । उर्जाको श्रोतका रूपमा दाउरा, विद्युत, एल पि ग्यास र सौर्य उर्जा नै प्रमुख रूपमा रहेको छ। विद्युत्मा पहुँच भएका जनसख्या ८८.१ प्रतिशत रहेको छ। खाना पकाउन ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतका रूपमा दाउरा प्रयोग गर्ने घर परिवार संख्या ७०.५ प्रतिशत रहेको । हाल सम्म आइपुग्दा विद्युत्वाट चल्ने सवारी साधनको पनि अभ्यास सुरु भएको छ। सौर्य ऊर्जाको उपयोग निजी प्रयोजन, सडक बत्ती तया मठ मन्दिरहरूमा हुने गरेको छ।

५.३.२ समस्या तथा चूनौति

नदी तथा ताल लगायतका जलाधार क्षेत्रमा मानवीय लापरवाहीका कारण अतिक्रमण तथा प्रदुषणको जोखिम बढेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण मुल सुक्ने तथा जलाधार क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव देखिन थालेको छ । सुख्खा याम तथा हावाहुरीका कारण विद्युत आपुर्तिमा हुने अवरोधको समस्या कायमै रहेको छ । विद्युतको नियमित आपुर्ती, सडक बत्तीको व्यवस्थापन र उर्जाको किफायती उपयोग चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । पेट्रोलियम पदार्थको मुल्य तथा उपयोगमा वृद्धिले स्थानीय अर्थतन्त्रमा नकारात्मक असर पुर्याएको छ। परम्परागत ऊर्जाको प्रयोग निरुत्साहन गरी विद्युत् तथा वैकल्पिक ऊर्जाको उपयोग प्रवर्द्धनमा जनचेतना अभिवृद्धि र प्रोत्साहनको कमी रहेको छ ।

५.३.३ सोच

“उज्यालो गाउँ हाम्रो अभियान, झिलीमिली सोलार सडक हिमाली पहिचान"

५.३.४ उद्देश्य

१. विद्युत तथा स्वच्छ उर्जाको उपयोगलाई सर्वसुलभ गराउनु,

२. जलाधार क्षेत्रको संरक्षणलाई प्रभावकारी गराउनु,

५.३.५ रणनीति

१ सिमसार क्षेत्र, जलस्रोतका मुहान, कुवा र परम्परागत धाराको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा सरकारी तथा समुदायको अग्रसरतालाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

२ स्वच्छ उर्जाको उत्पादन तथा उपयोगलाई वृद्धि गर्न संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसंग सहकार्य गर्ने ।

४ वैकल्पिक उर्जाको उपयोग विस्तार गर्दै आयातित इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने ।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ५.७ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ५.७ : जलस्रोत, विद्युत र स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
विद्युतमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	८५	९८			
सिमसार व्यवस्थापन योजना तयार गरी लागु भएका ताल	संख्या					
खाना पकाउन प्राथमिक स्रोतका रुपमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	९९	९८			
विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	संख्या			५	१०	२०

५.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ५.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ५.८ : जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	२३९०					२३९०		
२०८४/०८५	४०९०							
२०८५/०८६	५०७०							

५.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ५.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५.९: जलस्रोत, विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	जल सम्पदा संरक्षण र विद्युत तथा स्वच्छ उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	जलधार क्षेत्रको संरक्षण र स्वचछ उर्जाको उपयोग	सालबसाली	१५००	विद्युत पँहुच भएको जनसंख्या ९९ % र सिमसार व्यवस्थापन तयारी भई लागि भएको हुनेछ ।
२.	दलदल व्यवस्थापन	दलदल जमिनलाई खेति योग्य जमिनमा परिणत गर्नु	सालबसाली	२०००	खेति योग्य जमिनमा परिणत भएको हुनेछ ।

६.३.९ जोखिम तथा अनुमान

स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता सहज भएको हुनेछ। जलाधार क्षेत्रको संरक्षणमा सरकारी तथा समुदायस्तरको जागरूकता तथा अग्रसरतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ। सो हुन नसकेमा अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुनमा जोखिम रहन सक्छ ।

५.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

५.४.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाभित्र सञ्चारका साधनहरूमा हुलाक, टेलिफोन, टेलिभिजन, रेडियो, मोवाइल फोन र इन्टरनेट रहेका छन्। जसमध्ये मोवाइल फोन, टेलिभिजन र इन्टरनेटको उपयोग व्यापक हुँदै गएको छ। इन्टरनेट सुविधाको सन्दर्भमा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीका साथै एनसेलका टेलिफोन तथा मोबाइल सेवा उपलब्ध रहेको छ। गाउँबासीहरूमा इन्टरनेटको उपयोग विस्तार भइ रहेको छ। इन्टरनेट पहुँचका लागि मोबाइल तथा वायरलेस इन्टरनेट सेवाको उपयोग हुने गरेको छ। कुल ४५ प्रतिशत घरपरिवारमा इन्टरनेट सेवा उपलब्ध रहेको छ। इन्टरनेट सुविधा उपलव्ध सरकारी कार्यालय तथा विद्यालयहरूमा रहेको छ।

५.४.२ समस्या तथा चूनौती

साइबर अपराधसम्बन्धी सचेतनामा कमी रहेको छ। सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय सूचना प्रविधिमा आवद्ध गरी सहज सेवा प्रवाह गराउन सकिएको छैन। तारयुक्त प्रविधिलाई निरुत्साहित गर्दै तार रहित प्रविधिलाई बढवा दिनु र सञ्चार माध्यमहरूलाई विश्वसनीय र जवाफदेही बनाउँदै गुणस्तरीय सेवा प्रवाह विकास गर्नुपर्ने चुनौति रहेका छन्।

५.४.३ सोच

“सूचना तथा सञ्चार: नागरिकको मौलिक अधिकार"

५.४.४ उद्देश्य

१. आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा सबै गाउँवासीको पहुँच स्थापित गर्नु,
२. सूचना प्रविधिलाई सुरक्षित, उपयोगी र भरपर्दो रूपमा विकास गर्नु,

५.४.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाह र दैनिक जीवनमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग गरी थप सहज र प्रभावकारी गराउने ।

२. गाउँ कार्यपालिकासँग सम्बन्धित सार्वजनिक महत्वका सूचना र निर्णयलाई आधुनिक सञ्चार प्रविधि उपयोग मार्फत सबैमा जानकारी हुने गरी सम्प्रेसित गर्ने ।

३. सूचना प्रविधिमा गाउँवासीको पहुँच र उपयोग सुनिश्चित गर्न सेवा प्रदायक संस्थालाई प्रोत्साहित गर्ने ।

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ५.१० मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ५.१० : सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
इन्टरनेट सेवा उपलब्ध घर परिवार	प्रतिशत	७०	७५			
गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा सञ्चालित सफ्टवेयर र सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	९	९			
इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था तथा विद्यालत	प्रतिशत	५०	५०			

५.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ५.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ५.११ : सूचन, संचार र प्रविधि उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३००					३००		
२०८४/०८५	१०००							
२०८५/०८६	१७००							

५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ५.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५.१२: सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	सूचना, संचार र प्रविधि प्रवर्द्धन	सूचना प्रविधिमा पहुँच विस्तार र विद्युतीय सुशासन	सालबसाली	२०८०	इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध घरपरिवार क्रमस बृद्धि भएको

	कार्यक्रम	प्रवर्द्धन			हुनेछ ।

५.४.९ जोखिम तथा अनुमान

सूचना प्रविधि विस्तारमा निजी क्षेत्रको क्रियाशिलता वृद्धि भएको हुनेछ।सेवा प्रवाह र सुबिधा विस्तारमा आधुनिक विद्युतिय सूचना प्रविधिमा गाउँवासिको पहुँच स्थापना गर्न अन्त-सरकार सहकार्यमा निरन्तरता रहेको हुनेछ।उल्लेखित परिवेश हुन नसकेमा योजनाको लक्ष्य तथा उदेश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

परिच्छेद ६ : वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

६.१ वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता

६.१.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिका केहि मात्र भूभाग वन तथा झाडी क्षेत्रले ओगटेको छ। हिमाली गाउँपालिकाको उत्तर तर्फ रानीसैन पर्यटकीय स्थल पर्छ जहाँ जडीबुटीहरु प्रस्तत रुपमा पाईन्छन।यस क्षेत्रमा जैविक विविधताको उत्कृष्ट संयोजन रहेको छ। गाउँपालिकाभित्र सामुदायिक वन रहेका छन्।दर्जनौ खोलानाला तथा गाउँपालिकाको अधिकान्स ठाउँमा चउरहरु रहेको छ।वन तथा भूसंरक्षणको क्षेत्रमा अन्तर-सरकार साझेदारी विगतदेखि नै रही आएको छ। यस क्षेत्रमा सल्ला, उतीस, धुपी सल्ला, आँप, सिमल, जामुन आदि जातका बोटविरुवाहरू पाइन्छ ।लोपोन्मुख जनावर, चरा तथा सरिसर्प समेत यस क्षेत्रमा पाइने गर्छ।चराहरूमा मयुर, सुगा, चखेवा, धनुस, गिद्ध लगायत पाइने गर्दछ।जनावरहरूमा बाघ, बदेल, स्याल, हिमाली चितुवा हरिण आदि पाइने गर्दछ ।

६.१.२ समस्या तथा चूनौति

जलवायु परिवर्तन, पूर्वाधार संरचना निर्माणमा विपद् जोखिम संवेदनशिलताको न्यून ध्यान, वन क्षेत्रको अतिक्रमणका कारण बन, जैविक विविधता संरक्षण र बाढि तथआ डुवान नियन्त्रणमा कठिनाइ उत्पन्न भएको छ। न्यून प्राकृतिक स्रोत भएका कारण सिर्जित अधिक जनचाप र प्रदुषणले स्थानीय पारिस्थितिक प्रणालीमा नकारात्मक प्रभाव पारेको छ । भूक्षयको जोखिम रहेको क्षेत्रमा भूक्षय नियन्त्रणका लागि आवश्यक ध्यान पुग्न सकेको छैन।स्थानीय वासिन्दाबाट आफ्नो वनको जैविक विविधता तथा पर्यावरणीय प्रणालीको सेवाबारे कम जानकारी रहेको छ।दिगो तथा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनलाई आत्मसात गर्न सकिएको छैन। लोपोन्मुख जीव तथा वनस्पतिको पहिचान र संरक्षणका गतिविधिमा कमी रहेको छ ।

६.१.३ सोच

“वन जीवनको आधारः भावी सन्ततीको अधिकार"

६.१.४ उद्देश्य

१. वन, वातावरण तथा जैविक विविधताको दिगो संरक्षण गर्नु ।

२. बाढी तथा डुवान रोकथाम गर्नु ।

६.१.५ रणनीति

१. उच्च मूल्यका विरुवा रोपी वन क्षेत्रलाई उत्पादनशील वनमा रूपान्तरण गर्ने ।

२. वन तथा जैविक विविधताको पहिचान र संरक्षणमा अन्तर-सरकार साझेदारी र सहकार्य गर्ने ।

३. जोखिम क्षेत्रको पहिचान र बाढी तथा डुवानको दिगो नियन्त्रणका विधि अवलम्वन गर्ने ।

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ६.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६.१ :वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
जैविक विविधताको अध्ययन	पटक					
पार्क तथा उद्यान	संख्या					
वन तथा हरियालि क्षेत्र	संख्या					

६.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ६.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ६.२ :वह, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३००					३00		
२०८४/०८५	१०००							
२०८५/०८६	१७००							

६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको सूचना, संचार तथा प्रविधि उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ६.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.३: वन, हरियाली, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	वन तथा हरियाली प्रवर्द्धन सालबसाली कार्यक्रम	हरियाली क्षेत्र विस्तार तथा भूक्षय नियन्त्रण गर्नु	सालबसाली	१५३०	वन तथा हरियाली क्षेत्र विनास नियन्त्रण र दिगो विकास गर्ने छ ।

६.१.९ जोखिम तथा अनुमान

वन तथा जैविक विविधता संरक्षण समुदायको सचेतना वृद्धि भइ सरकारसँगको सहकार्य प्रभावकारी भएको हुनेछ।डुबान तथा बाढी नियन्त्रणको अवधारणलाई पूर्वाधार विकासका क्रममा सचेततापूर्वक आत्मसात गरिएको हुनेछ।उल्लिखित परिस्थिति निमार्ण हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुन कठिन हुन सक्छ ।

६.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्न र फोहोर व्यवस्थापनका लागि संस्थागत एवम् समुदायस्तरबाट पहलहरू भएका छन्। हिमाली गाउँपालिका स्थरीय फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि पालिका स्थरको आधुनिक फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि अन्तर सरकार सँग पहल गरिएको छ । वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा जनसख्यामा वृद्धि र आवतजावतमा वृद्धिले फोहोरमैलाको उत्पादनमा वृद्धि हुदै गएको छ। कुहिने नकुहिने फोहोर छुट्टाएर व्यवस्थापन गर्ने अभ्यासको कमी रहेको छ। पर्यटकीय क्षेत्रमा प्लास्टिक तथा सिसा लगायतका फोहोरमा वृद्धि भएको र संकलन तथा व्यवस्थापन कठिन भएको छ। स्रोतमै वर्गीकरण, प्रशोधन र पुनः प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी वैज्ञानिक फोहोर व्यवस्थापन हुन सकेको छैन ।

६.२.३ सोच

"फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन, सभ्यताको मापन"

६.२.४ उद्देश्य

१ घरमै फोहोर व्यवस्थापनमा दिगो अभ्यास र वातावरणीय स्वच्छताको प्रवर्द्धन गर्नु ।

२. फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि व्यवस्थित ल्याड फिल्ड साइटको व्यवस्था गर्नु ।

६.२.५ रणनीति

१. फोहोरको स्रोतमै वर्गीकरण, प्रशोधन र पुनः प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी वैज्ञानिक फोहोरमैला व्यवस्थापनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

२. फोहोरमैला प्रशोधन तथा व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको उपयोग गर्ने ।

३. फोहोरमैला प्रशोधन र पुनः प्रयोगबाट आय आर्जनको अभ्यासलाई प्रोत्साहित गर्ने ।

६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

आवधिक विकास योजना र कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ६.४ मा प्रस्तुत गरिएकोछ :

तालिका ६.४: वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
व्यवस्थित ल्यान्डफिल्ड साइट	संख्या	१	१	१		
फोहोर संकलन सवारी साधन	संख्या	१	१			
स्रोतमा नै फोहर वर्गिकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार	संख्या	१००	१००			

६.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ६.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ६.५ : वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	३००				३००			
२०८४/०८५	५००							
२०८५/०८६	७००							

६.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ६.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.६: वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	फोहोरमैलाको दिगो व्यवस्थापन आधार तयार गर्नु	सालबसाली	३०४०	स्रोतमा नै फोहोर वर्गिकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवारको संख्या २० प्रतिशत भएको हुनेछ

६.२.९ जोखिम तथा अनुमान

फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, निजी क्षेत्र र सरकारी क्षेत्रको अग्रसरता तथा सहकार्यमा वृद्धि भएको हुनेछ। व्यवस्थित ल्याण्ड फिल्ड साइटको विकास र उपयोग सुरुवात भएको हुनेछ। उल्लिखित परिस्थिति कायम हुन नसकेमा योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

६.३ विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

६.३.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाको प्रमुख विपद्को रूपमा जल उत्पन्न प्रकोप, पहिरो, डुवान, बाढी तथा कटान रहेका छन्। भूधरातल गहिरो रहेको यस क्षेत्रमा डुवान तथा बाढीको जोखिम रहेको क्षेत्रका रूपमा रहेको छ। बेलाडाँडी गाउँपालिकामा स्थानीय विपद् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थासहित वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा स्थापना गरिएको छ।गाउँपालिका क्षेत्रमा तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ताको लागि आवश्यक पहल गरिएको छ।विपद्को क्षेत्रमा अन्तर- सरकार, सुरक्षा निकाय, गैरसरकारी संस्था र निजी क्षेत्रवाट समेत सहकार्य हुने गरेको छ।गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेको जोखिम क्षेत्रको

पहिचान र नक्साङकन गरी सोहीबमोजिम कार्यक्रम तयार गरि विपद् व्यवस्थापनको कार्यलाई प्रभावकारीरूपमा अगाडी बढाउने नीति लिएको छ ।

६.३.२ समस्या तथा चूनौति

सम्भाव्य विपदबाट हुने क्षति कम गर्न आवश्यक पर्ने न्यूनतम यन्त्र उपकरण, साधन तथा औजारहरूको उचित व्यवस्थापन तथा पूर्व तयारीको कमी रहेको छ।स्थानीय स्तरमा विपद्सम्वन्धी जनचेतना र विपद् व्यवस्थापनको आधारभूत ज्ञान तथा सीपमा कमी रहेको छ। पूर्व मनसुन समयको हावा हुरी र मनसुनको समयमा वाढी तथा पहिरो सिर्जना गर्ने गरेको छ। विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यलाई पूर्ण रूपमा मूलधारमा ल्याउने सकिएको छैन।आकस्मिक तयारी योजना तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी रहेको छैन। जोखिम सूचना संकलन तथा सञ्चार प्रणालीको कमी रहेको देखिन्छ।जलवायु परिवर्तका कारण जैविक विविधता, कृषि उत्पादन र जलाधार क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव परेको छ ।

६.३.३ सोच

"विपद् व्यवस्थापनः समृद्धिमा योगदान"

६.३.४ उद्देश्य

१.विपद्बाट हुने सबै प्रकारका क्षतिको न्यूनीकरण गर्नु,

२. विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरूलाई योजनावद्ध रूपमा सञ्चालन गर्नु ।

६.३.५ रणनीति

१. विपद् व्यवस्थापनको लागि संस्थागत संरचना विकास तथा विस्तार गर्ने ।

२. विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई बहु-सरोकारको विषयको रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

३. स्थानीय विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयारीका लागि अन्तर-सरकार तथा स्थानीय सरोकारवालाहरूबीच सहकार्य गर्ने ।

४. विपद् जोखिम न्युनीकरणलाई विकास निर्माणका गतिविधिसँग एकीकृत रूपमा लैजाने ।

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ६.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६.७ : विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/ ०८५	२०८५/ ०८६
विपद बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ बर्षको) घाइते समेत	संख्या	१	०			
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	०	०			
विपदबाट बार्षिक क्षती(जग्गा, बाली नाली, संरचन, पशु र	रु करोडमा	२	८			

अन्य सम्पत्ती)						
सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपतकालिन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	०				
विपद व्यवस्थापन कोष रकम	रु हजारमा	३०००	३२००			

६.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूजलन उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ६.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ६.८ : विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	५००				५00			
२०८४/०८५	९००							
२०८५/०८६	१५००							

६.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूजलन उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ६.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.८: विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशिलता अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	५00	विपद् बाट हुने क्षतिमा बार्षिक रुपमा क्रमस कमि भएको हुनेछ ।

६.३.९ जोखिम तथा अनुमान

विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनमा समुदायको सचेतना तथा सग्रसरतामा वृद्धि भएको हुनेछ।विपद् व्यस्थापन योजना तर्जुमा र अन्तर-सरकार सहकार्यमा कार्यान्वयन भएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने पूर्वानुमान गरिएको छ।जलवायु परिवर्तनको असर, महामारी र अन्य विपद् जोखिममा वृद्धि, स्रोतको अनियन्त्रित दोहन तथा उत्खनन र अनियन्त्रित निर्माण जस्ता जोखिम पक्षहरू रहेका छन् ।

परिच्छेद ७ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

७.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन

७.१.१ पृष्ठभूमि

गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा कुल १५ वटा शाखा कायम रहेका छन्। कुल १८ वटा ऐन, ४ वटा कार्ययोजना ५५ वटा कार्यविधि, निर्देशिका, मापढण्ड, दिग्दर्शन, ५ वटा नियमावली, तयार गरी प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन्। यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले दररेट तथा वडापत्र तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। गाउँपालिकाले सूचना प्रविधिको विकास विस्तार र विद्युतिय सरकार सम्बन्धी कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिएको छ। विकास प्रशासन, सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार र प्रभावकारी सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा सुधारहरू भएका छन् ।

७.१.२ समस्या तया चूनौति

सुशासन क्षेत्रमा नीतिगत तथा व्यावहारिक जटिलता कायमै रहेका छन्। सेवा प्रवाहलाई सहज तुल्याउन संगठन पुनर्सरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापनको कमी रहेको छ। स्थानीय सरकारका लागि आवश्यक पर्ने नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि तयारी तथा स्वीकृत ऐन कानूनको समेत पूर्ण कार्यान्वयनमा कठिनाइ रहेको छ। ऐन, नीति, नियम, कार्यविधिबारे आम गाउँवासी लगायतका सरोकारवाला सुसूचीत गराउने र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकिएको छैन ।

७.१.३ सोच

"नतिजामूखी प्रशासनः विकास तथा सुशासन"

७.१.४ उद्देश्य

१. सेवा प्रवाहलाई नतिजामुखी र प्रभावकारी गराउनु,
२. सेवा प्रवाहलाई भरपर्दो, सुलभ, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाउनु,

७.१.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाहलाई सेवाग्रहीमैत्री पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने,
२. सुशासन प्रवर्द्धनका लागि अन्तर-सरकार तथा नागरिकको सहकार्यमा वृद्धि गर्ने,
३ न्याय सम्पादनलाई सरलीकृत र स्तरीय तुल्याउने,

७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नीति, कानून तथा सुशासन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ७.१ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ७.१ : नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन तक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६

स्वीकृत नीति, कानून र कार्यविधि	संख्या	६०	६०			
नीति	संख्या					
ऐन	संख्या	१९	१९			
नियम तथा विनियम	संख्या	५	५			
निर्देशिका, कार्यविधि र मापढण्ड	संख्या	३१	३१			
क्रियासिल नीतिगत समिति र संयन्त्र	संख्या	१	५			

७.१.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ७.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ७.२ : नीति,कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	५५०				५५०			
२०८४/०८५	९००							
२०८५/०८६	१२००							

७.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ७.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.३: नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	नीति कानून सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	सेवा प्रवाह तथा विकास नीति र कार्य संचालन प्रणाली एवम् प्रक्रिया सरल, स्पष्ट र पार्दर्शी बनाउनु	सालबसाली	१२००	सेवा प्रवाह नागरिक वडा पत्रमा उल्लेखित समयमा सम्पन्न भएको हुनेछ ।

७.१.९ जोखिम तथा अनुमान

संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षणमार्फत उपयुक्त संगठनात्मक संरचना तयार भएको हुनेछ। सुशासन तथा सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी गराउन जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, संचारकर्मी, गाउँवासी सहितका सरोकारवालाबीच समान बुझाइ र सहकार्य भएको हुनेछ।उपरोक्त व्यवस्था हासिल हुन नसके अपेक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहने छ ।

७.२ संगठन, मानव संसाधन र क्षमता विकास

७.२.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिकाको कार्यपालिका कार्यालय आफ्नै भवनबाट सञ्चालन भइरहेको छ। गाउँपालिकामा कुल ७ वटा वडा रहेका छन। गाउँपालिकाको कार्यसम्पादनमा सहजताका लागि कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रणालीहरू उपयोग गर्ने नीति लिइएको छ। गाउँपालिकाको कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण सम्पन्न भएको छ। हाल यस गाउँपालिकामा कुल ...... जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् ।

७.२.२ समस्या तथा चूनौति

कार्य बोझअनुसारको जनशक्ति व्यवस्था हुन सकेको छैन भने संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षणले औंल्याएको संगठन संरचनाको कार्यान्वयन व्यावहारिक हनु सकेको छैन। गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा रहेका जनशक्तिलाई क्षमता विकासका अवसरमा कमी रहेको छ। विद्यमान संरचना र जनशक्तिबाट कार्य सम्पादन नतिजामुखी जनमूखी गराउनु चुनौतिका रूपमा रहेको छ।

७.२.३ सोच

"सुदृढ संरचना र जनशक्तिः उत्कृष्ट कार्य सम्पादन र समृद्धि"

७.२.४ उद्देश्य

१. सेवा प्रवाहलाई जनमुखी र विकास प्रकृयालाई नतिजामूखी गराउनु,

७.२.५ रणनीति

१. कार्यबोझका आधारमा जनशत्ति व्यवस्था गरी आवश्यकताका आधारमा क्षमता विकासका अवसर उपलव्ध गराउने ।

२. कार्य सम्पादन करारमार्फत सेवा प्रवाह र कार्य सम्पादनलाई जनमुखी र सेवाग्राहीमैत्री बनाउने,

३. कार्यपालिका र वडा कार्यालयको संगठन क्षमता सुद्धीकरण गरी कार्यसम्पादन छरितो र सहज गराउने।

४. कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली लागू गर्ने ।

७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार संगठन, मानव संसाधन र सेवा प्रवाह उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ७.४ मा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ७.४: संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
गाउँपालिकामा कार्यरत मानव संसाधन	संख्या	१०२	१०२			
कार्यरत प्रविधिक जनशक्ति	संख्या	३४				

क्षमतमुलक तालिम हासिल गरेका जनशक्ति	संख्या	३४				
कर्मचारी क्षमता विकासको लागि विनियोजन बजेट	हजारमा	२०००				

७.२.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ७.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ७.५ : संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	८३७११				५९२९०	२३२३१	११९०	
२०८४/०८५	८७७८५							
२०८५/०८६	८८९०५							

७.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलबधि सहितको संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ७.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.६: संगठन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	संगठन, मान संसाधन, क्षमता विकास र सेवा प्रवाह सुदृढीकरण कार्यक्रम	स्थानीय सेवा, संगठन, मानव संसाधन र कार्य सम्पादनमा अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	५००	सेवा प्रवाहको स्तरमा ३० प्रतिशतले सुधार हुनेछ ।

७.२.९ जोखिम तथा अनुमान

संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षणमार्फत उपयुक्त संगठनात्मक संरचना तयार भएको हुनेछ।सुशासन तथा सेवा प्रबाहलाई प्रभावकारी गराउन अन्तर-सरकार, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, संचारकर्मी, गाउँवासी सहितका सरोकारवालाबीच समान बुझाइ र सहकार्य भएको हुनेछ। उपरोक्त बमोजिम हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासित हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ ।

७.३ राजस्व तथा स्रोत परिचालन

७.३.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिकामा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जु गर्न आवश्यक पहल गरिएको छ।राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र सिफारिसका आधारमा कर तथा गैर-करको दर निर्धारण गरी आन्तरिक आय संकलन

अभ्यास व्यावहारिक र सतर्कताका साथ अगाडि बढेको छ। गाउँपालिकाको वित्तीय स्रोतका साथै नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारहरूको सहयोग बढ्दै गएको छ। स्थानीय करको दायरा विस्तार हुदै गएको छ भने आन्तरिक राजस्व वृद्धिका आधारहरू सुदृढ बन्दै गएका छन् ।

७.३.२ समस्या तथा चूनौति

राजस्वको दायरा फराकिलो रहेको यस क्षेत्रमा आन्तरिक राजस्व वृद्धिको सम्भावना प्रचुर रहे तापनि नागरिकमा करदाता शिक्षाको न्यूनता एवं आवश्यक सूचना तथा जानकारीको कमीको कारण राजस्व संकलनमा कठिनाइ भएको छ। घरबहाल र सबै प्रकारका व्यवसायलाई पूर्णरुपमा करको दायरामा ल्याउन सकिएको छैन। रोजगारमूलक, उत्पादनमूलक तथा आयमूलक क्षेत्रमा श्रोतको परिचालन लाई केन्द्रित गर्न सकिएको छैन ।

७.३.३ सोच

"सुद्ध राजस्व र व्यवस्थित स्रोत परिचालनः समृद्ध गाउँपालिका निर्माण"

७.३.४ उद्देश्य

१. राजस्व प्रणाली सुदृढ र श्रोत परिचालनलाई योजनावद्ध र व्यवस्थित बनाउनु,

७.३.५ रणनीति

१. राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरी राजस्वको दर तथा दायरा विस्तार गर्ने ।
२. राजस्व प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित र व्यवस्थित गरी आन्तरिक आय तथा बाह्य स्रोतको प्रभावकारी परिचालनमा जोड दिने,
३. स्रोत विस्तार तथा परिचालनका लागि निजी क्षेत्र, समुदाय, विकास साझेदार, प्रदेश र संघीय सरकारका निकायहरूसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारीको विकास गर्ने ।

७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ७.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.७ : राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६
बार्षिक आन्तरिक आय रकम	हजारमा	३२१०।	७०१५।	७०३०।		
कुल वार्षिक बजेट	हजारमा	३६,२६,३९।	३८,१२,९५।	३८,१५,००।		
बार्षिक कारोबारको तुलनामा बेरुजु	हजारमा					
कुल बेरुजु फछ्र्यौट	प्रतिशत	१,४६,५९।				

७.३.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ७.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ७.८ : राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	५७५				१००	४७५		
२०८४/०८५	१०००							
२०८५/०८६	१२००							

७.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको राजस्व तथा स्रतो परिचालन उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ७.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.९: राजस्व तथा स्रोत परिचालन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	राजस्व सुदृढीकरण तथा परिचालन कार्यक्रम	राजस्व विस्तार र स्रोत परिचालनलाई सुदृढ गर्नु	सालबसाली	१०५०	आन्तरिक आय र राजस्वमा बार्षिक रुपमा १० % ले बृद्धि भएको हुनेछ

७.३.९ जोखिम तथा अनुमान

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा भइ राजस्वको दर तथा दायरा विस्तार भएको हुनेछ। स्रोत परिचालनमा अन्तर-सरकार साझेदारी र स्थानीययस्तरमा जनसहभागितामा वृद्धि भएको हुनेछ। उपरोक्त व्यवस्था नहुँदा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहन्छ।

७.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

७.४.१ पृष्ठभूमि

हिमाली गाउँपालिकामा तथ्याङ्क वस्तुगत विवरण (प्रोफाइल) तयार भएको छ भने हामी अद्यावधीकरणका क्रममा रहेको छ। गाउँपालिकाले आवधिक विकास योजना तर्जुमाको लागि आवश्यक पहल गरिएको छ। सडकको गुरु योजना तर्जुमा भइ कार्यान्वयनमा रहेको छ। गाउँ सभा र कार्यपालिकाबाट नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था अनुरूप समितिहरू गठन भई तत् विषयमा क्रियासिल रहेका छन्। ठूला आयोजनाको डिपिआर तयार भइ कार्यान्वयनको अभ्यास अगाडि बडेका छन्। बस्ती तहबाट सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास रहेको छ। गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेवसाइट र सूचना पाटीमार्फत् सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भइरहेको छ।

७.४.२ समस्या तथा चूनौति

योजना अनुसारको पूर्ण परिपालनामा व्यावहारिक कठिनाइ रहेको छ। स्थानीय तहको योजनावद्ध विकाससंग सम्बन्धित आवधिक योजना र विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजनाका आधारमा, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयारी,

आयोजना बैंक निर्माण र मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गरी सोही आधारमा वार्षिक बजेट तथा योजना तर्जुमाको अभ्यासमा कमी रहेको छ। कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण र सोहीबमोजिम वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममार्फत कार्यान्वयनको अभ्यासमा कमी रहेको छ। गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, प्राथमिकता तथा रणनीति सहित आवधिक विकास योजना र गाउँपालिकाको विकासको अग्रणी क्षेत्रहरूको गुरुयोजना तर्जुमा हुन सकेको छैन ।

७.४.३ सोच

"योजना अनुशासनः विकास र समृद्धिको संवाहन"

७.४.४ उद्देश्य

१. सूचनामा आधारित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याइनको अभ्यासलाई सस्थागत गर्नु,
२. योजना कार्यान्वयनलाई सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक बनाउनु,

७.४.५ रणनीति

१. वस्तुस्थिति विवरण तयारी र अद्यावधीकरणलाई व्यवस्थित गर्न स्थानीय सूचना व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण गरी खण्डीकृत सूचना उपलब्ध गराउने ।
२. दीर्घकालीन सोच उन्मुख हुने गरी आवधिक विषय क्षेत्रगत अथवा रणनीतिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमावीच परिपुरकताको सम्बन्ध रहने गरी योजना तर्जुमाको अभ्यास गर्ने ।
३. सहभागीतामूलक र प्राथमिकीकरणका आधारमा आयोजना छनौट गरी स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने ।
४. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने ।
५. विकास प्रक्रियामा अन्य तहको सरकार, निजी क्षेत्र, समुदायसँग समन्वय र साझेदारीमा अभिवृद्धि गर्ने ।

७.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तालिका ७.१० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७.१० : तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको नतिजा सूचक तथा

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५
तर्जुमा भएका दिर्घकालीन, मध्यमकालीन रणनीतिक तथा गुरुयोजनाहरू	बिषत					
गाउँपालिकामा क्रियासिल र साझेदार गैसस सहयोगी र नागरिक समाज संस्थान	संख्या					
समयमा सम्पन्न आयोजना र कार्यक्रम	संख्या					

७.४.७ बिषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तालिका नं. ७.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ७.११ : तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिक बर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रू हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/०८४	५७५				१००	४५०		
२०८४/०८५	१०००							
२०८५/०८६	१२००							

७.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपल्बधि सहितको तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तालिका नं. ७.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.१२: तथ्याङ्, योजना तथा विकास व्यवस्थापन उप-क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उदेश्य	अवधि(शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रू.हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	तथ्याङ्क संकलन कार्यक्रम	गाउँपालिका भरिका सम्पूर्ण तथ्याङ्क एकीकृथ संकलन गर्नु	सालबारी	२५०	गाउँपालिकाका योजना, नीति तथा र रणनीति तर्जुमा गर्दा सिघ्र तथ्याङ्क उपलब्ध हुनेछन ।
२.	उपभोक्ता समितलाई अभिमुखीकरण	आयोजना कार्यान्वय सम्बन्धी उपभोक्ता समितिलाफ जानकारी दिनु	सालबारी	१००	आयोजनमा गुणस्तर तथा बेरूजु घटेको हुनेछ ।

७.४.९ जोखिम तथा अनुमान

वस्तुस्थिति विवरण तयारी तथा योजना तर्जुमा कार्य समयमै सम्पन्न भएको हुनेछ । तीन वटै तहका सरकार, गैर सरकारी संस्था, समुदाय, सहकारी र निजी क्षेत्र बीचको समन्वय तथा सहकार्यमा विस्तार भएको हुनेछ । उपरोक्त व्यवस्था कायम हुन नसके अपेक्षित नतिजा हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

अनुसूची १: मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमासम्बन्धी मार्गदर्शन

पृष्ठभूमि

नेपालमा संघीय शासन व्यवस्थाको अभ्याससंगै स्थानीय सरकार संचालनका लागि संरचनागत एवम व्यवस्थापकीय क्षेत्रमा उपलब्धिमूलक कार्यहरू भएका छन्। जसबाट स्थानीय शासन सञ्चालन, सेवा प्रवाह र विकास उपलब्धी हासिल गर्ने गति तिव्र बनाउँदै जनअपेक्षालाई सम्बोधनका लागि अनुकूल वातावरण बन्दै गएको छ। स्थानीय सरकारहरूले अन्तर सरकार, नीजि क्षेत्र, सहकारी र समुदाय तथा नागरिक बीचको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउँदै लगेका छन् ।

जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारका रूपमा स्थानीय सरकारले दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिलाई मध्यनजर गर्दै नागरिकको जीवनस्तरमा गुणस्तरीय परिवर्तन ल्याउन वस्तुपरक ढंगले विकासको मार्गचित्र तयार गर्नु जरूरी देखिन्छ। संघीय संरचनामा आधारित संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाअनुसार स्थानीय सरकारहरूले स्थानीय धरातलिय विशिष्टता तथा नागरिकको वास्तविक आवश्यकता र चाहाना प्रतिविम्वित हुने गरी आफ्न प्रयासहरू अगाडी बढाउनु आवश्यक छ। यसका लागि स्थानीय सरकारले हालको राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरूको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी योजना तथा बजेट तर्जुमालाई योजनाबद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउन आवश्यक छ। स्थानीय सरकारले विकास प्रक्रियालाई निदृष्ट गन्तव्यतर्फ उन्मुख गराइ अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सरोकारवाला पक्षसमेतको सहभागितामा सहभागितामूनक तथा समावेशी विकासको अवधारणा बमोजिम योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अबलम्बन गर्न आवश्यक छ। दीर्घकालीन, आवधिक तथा विषयगत रणनीतिक गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरे बमोजिमको सोच, तथ्य, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको मनोभावना बुझ्ने र चाहाना सम्वोधन गर्ने गर्नुपर्दछ। योजनाले उपलब्ध हुन सक्ने सम्भाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेटको विचमा रहने खाडलको पूर्तिलाई सुनिश्चित गर्न सक्नु पर्दछ ।

कानूनी रूपमा हेर्दा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा ३ बमोजिम गाउँ कार्यपालिकाले प्रत्येक बर्षको असार १० गतेभित्र आगामी आर्थिक बर्षको राजस्व र व्ययको पूर्वानुमान

सम्बन्धित स्थानीय सभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। यसै गरी उपदफा (५) ले राजस्व र व्ययको पूर्वानुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्डअनुसार हुनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। तसर्थ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत आय र व्ययका शिर्षकहरूको वर्गीकरण र एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा बर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ अनुसार बजेट तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्ने समेत यस मार्गदर्शनको उद्देश्य रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिलाई केन्द्र विन्दुमा राखी व्यवस्थित, प्रभावकारी र नतिजामूलक रूपमा मध्यमकातीत खर्च संरचना समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियामा स्थानीय विषयगत समिति पदाधिकारी, विषयगत शाखा, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ । कार्यपालिकाबाट प्राप्त बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार तथा प्रक्रियाबमोजिम यस मार्गदर्शनअनुसार आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्ताव तयार गर्नुपर्नेछ ।

कार्यक्रम तया उपलब्धिको संक्षिप्त समीक्षा

हिमाली गाउँपालिकाको चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को वार्षिक नीति, बजेट तथा कार्यक्रममा देखापरेको अस्वाभाविक मूल्यवृद्धिका वावजुद प्रदेश तथा सङ्घीय सरकार र विकास साझेदार निकायसँग समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरी लक्ष्यअनुसार कार्यान्वयन तर्फ उन्मुख रहेको छ।स्वीकृत भएका केही आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सम्पन्न भएका छन् भने बाँकी सम्पन्न हुने अवस्थामा रहेका छन्।बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समय तालिका पालना, प्रक्रिया तया नतिक अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न कार्यनुभव, सीप तथा क्षमता र कार्यविधिको कमि महशुस गरिएको छ। आगामी बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम अनुगमन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना, खरिद योजना र सिकाई समेत भएको छ। चालु आर्थिक वर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि यथासम्भव आयोजना र कार्यक्रमगत रूपमा नभएमा उप-क्षेत्रगत रूपमा मध्यमकालीन वर्ष संरचना तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरू

नेपालको संविधानले तिनै तहका सरकारले सरकारी कोषवाट वार्षिक बजेट अनुरूप बजेटको उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकारको सन्दर्भमा बजेट राजनीतिक, कानूनी र प्राविधिक विषय पनि हो। संघीय शासन व्यवस्था संचालन र उपरोक्त सन्दर्भमा बजेट तर्जुमाको अभ्यास अत्यन्त गहन र महत्वपूर्ण विषय हो। तसर्थ बजेट तर्जुमाको अभ्यासमा संलग्न गाउँपालिका निर्वाचित पदाधिकारी, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमासँग सम्बन्धित समिति तथा विषयगत निकाय/शाखाका कर्मचारी, संलग्न सरोकार पक्ष र व्यक्तिहरू बजेट तर्जुमाको नीतिगत र कानूनी व्यवस्थाको बारेमा जानकार हुन जरूरी छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका सान्दर्भिक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिइनेछ

१. नेपालको संविधानका सान्दर्भिक धाराहरू (भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५: राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बांडफांड, भाग १७ धारा २१४ देखी २३०)

२. गाउँपालिकाको कार्य सम्पादन तथा कार्य विभाजन नियमावली

३. प्राकृत्तिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ४ प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान)

४. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद ६ दफा २४ र २५, परिच्छेद ९ दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०: दफा ६९ देखी ८०)

५. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद २ राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३ राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४: अनुदानको अवस्था, परिच्छे ५: वैदेशिक सहायता र आन्तरिक ऋण, परिच्छेद ६ सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७ राजस्व र व्यवको अनुमान, परिच्छेद ८ वित्तिय अनुशासन)

६. आर्थिक कार्यविधि वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरू (बजेट निर्माण, निकासा, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)

७. सावर्जनक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २ खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधीसम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २. खरिद कारवाहीको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान।

८. दिगो विकास लक्ष्य (लक्ष्य १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)

९. दीर्घकालीन सोच तथा सोह्रौं योजनाको सान्त्रदभिक बुँदाहरू

१०. समपुरक तथा विशेष अनुदानसम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

बजेट सीमा

बजेट वर्ष आ.व. २०८३/०८४ समेत आगामी ३ आर्थिक बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको लागि आयोजता तथा उप-क्षेत्रगत रूपमा बजेट सीमा निर्धारण गरिएको छ। बजेट सीमा आयोजना तथा कार्यक्रम एवम् उप- क्षेत्रको कुन खर्च, चालु खर्च, पुँजीगत खर्च र वित्तिय व्यवस्था तथा सोको स्रोत समेत समावेश गरिएको गरिएको छ, जुन देहायअनुसार रहेको छ।

हिमाली गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक बर्सको बजेट सीमा

क्र.सं.	शीर्षक	दिगो विकास	आ.व	विनियोजन	स्रोत					
					आन्तरिक श्रोत	अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण			ऋण	जनसहभागिता
						नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	स्थानीय तह		
१	आर्थिक विकास		पहिलो आ.व.	११६५७	३६४८	८००९	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१५१००						
			तेस्रो आ.व.	१६८२४						
१	कृषि		पहिलो आ.व.	३९००	२३००	१६००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४५००						
			तेस्रो आ.व.	५०००						
२	उद्योग		पहिलो आ.व.	२९०	०	२९०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१४००						
			तेस्रो आ.व.	१८००						

३	पर्यटन		पहिलो आ.व.	२००	०	२००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१५००						
			तेस्रो आ.व.	१७७४						
४	सहकारी		पहिलो आ.व.	८००	०	८००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	८५०						
५	जलश्रोत तथा सिंचाई		पहिलो आ.व.	३०५	०	३०५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८००						
			तेस्रो आ.व.	९००						
६	पशुपन्छी विकास		पहिलो आ.व.	२६६२	३४८	२३१४	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३५००						
७	भूमि व्यवस्था		पहिलो आ.व.	३५००	१०००	२५००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३०००						
२	सामाजिक विकास	_	पहिलो आ.व.	२०५११३	२५५८४	१७९५२९	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	२२८००५						
			तेस्रो आ.व.	२३६८८०						
१	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण		पहिलोआ.व.	९९६	३००	६९६	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	११००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
२	युवा तथा खेलकुद		पहिलो आ.व.	२९८५	०	२९८५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३५००						
			तेस्रो आ.व.	३६००						
३	खानेपानी तथा सरसफाई		पहिलो आ.व.	३००	०	३००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	५००						
			तेस्रो आ.व.	७००						
४	भाषा तथा संस्कृति		पहिलो आ.व.	३८५	०	३८५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
५	शिक्षा		पहिलो आ.व.	११३०५६	१२०५४	१०१००२	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१२९६५५						
			तेस्रो आ.व.	१२९९९०						
६	स्वास्थ्य		पहिलो आ.व.	८५३६१	१२३८०	७२९८१	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८९७५०						
			तेस्रो आ.व.	९७०९०						
७	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण		पहिलो आ.व.	२०३०	८५०	११८०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	२५००						
			तेस्रो आ.व.	२८००						
३	**पूर्वाधार**		**पहिलो आ.व.**	१००४०८	**२२१२७**	**५२९१३**	**२५३६८**	**०**	**०**	**०**

	विकास		**दोस्रो आ.व.**	१०७०१३						
			तेस्रो आ.व.	११८४७६						
१	यातयात पूर्वाधार		पहिलो आ.व.	४७१०७	१४१५७	२७९५०	५०००	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४९००९						
			तेस्रो आ.व.	५११००						
२	भवन आवास तथा सहरी विकास		पहिलो आ.व.	३९१०६	७८७०	१०८६८	२०३६८	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४२००९						
			तेस्रो आ.व.	४९८००						
३	उर्जा		पहिलो आ.व.	२३९०	०	२३९०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	४०९०						
			तेस्रो आ.व.	५०७०						
४	सम्पदा पूर्वाधार		पहिलो आ.व.	११८०५	१००	११७०५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	११९०५						
			तेस्रो आ.व.	१२५०६						
४	**सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र**		**पहिलो आ.व.**	**११०४२**	**३५०**	**१०६९२**	**०**	**०**	**०**	**०**
			दोस्रो आ.व.	**१७०७८**						
			तेस्रो आ.व.	**२०७२०**						
१	प्रशासकीय सुशासन		पहिलो आ.व.	३००	२५०	५०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१७००						
२	कानुन तथा न्याय		पहिलो आ.व.	५५०	०	५५०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
३	श्रम तथा रोजगारी		पहिलो आ.व.	६७५७	०	६७५७	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९०७८						
			तेस्रो आ.व.	९९८०						
४	गरिबी निवारण		पहिलो आ.व.	१५६०	०	१५६०	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	३०००						
			तेस्रो आ.व.	३६४०						
५	तथ्यांक प्रणाली		पहिलो आ.व.	५७५	१००	४७५	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१०००						
			तेस्रो आ.व.	१२००						
६	वातावरण तथा जलवायु		पहिलो आ.व.	८००	०	८००	०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	१२००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
७	विपद व्यवस्थापन		पहिलो आ.व.	५००	०	५००	०	०		०
			दोस्रो आ.व.	९००						
			तेस्रो आ.व.	१५००						
५	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक		पहिलो आ.व.	८३७११	५९२९०	२३२३१	११९०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	८७७८५						

			तेस्रो आ.व.	८८९०५						
	कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक		पहिलो आ.व.	८३७११	५९२९०	२३२३१	११९०	०	०	०
			दोस्रो आ.व.	९०७८५						
			तेस्रो आ.व.	९५९०५						
कुल जम्मा						१११०००	२७४३७४	२६५५८		

....

आज्ञाले

कुल बहादुर थापा

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत